

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Diplomová práce

Hodnota manželství aneb problematika rozvodu
(Základní reflexe zvláště s ohledem na sociální práci)

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jindřich Šrajfer, Dr.theol.
Autor práce: Bc. Andrea Kudrličková
Studijní obor: Etika v sociální práci
Ročník: 2. ročník

2017

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27. 3. 2017

Bc. Andrea Kudrličková

Děkuji doc. Mgr. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol. za metodické vedení mé diplomové práce, jeho cenné rady, připomínky, inspiraci a především lidský přístup.

Děkuji konzultantovi práce doc. Michalu Opatrnému, Dr. theol. za jeho odborné připomínky a rady.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
1. Chápání hodnoty manželství dříve a dnes.....	7
1.1 Pojetí manželství v biblické tradici	7
1.1.1. Pojetí manželství ve Starém zákoně	7
1.1.1 Pojetí manželství v Novém zákoně.....	8
1.2 Pojetí manželství v západní křesťanské tradici a v současnosti.....	9
1.2.1 Augustinovo pojetí manželství	9
1.2.2 Závazná forma uzavírání manželství v křesťanské tradici.....	10
1.2.3 Pojetí manželství v Casti connubii (1930) papeže Pia XI.....	10
1.2.4 Pojetí manželství v Gaudium et spes II. vatikánského koncilu	10
1.2.5 Pojetí manželství v Amoris laetitia (2016)	11
1.3 Soudobá praxe a postoje k hodnotě manželství	11
1.3.1 Alternativní formy manželství	12
1.3.1.1 Nesezdaná soužití	12
1.3.1.2 Homosexuální soužití	13
1.3.2 Postoj mladých lidí v České republice k manželství.	14
1.4 Shrnutí.....	15
2. Rozvod	17
2.1 Rozvod manželství.....	17
2.2 Možné příčiny rozvratu manželství.....	18
2.3 Občanský a církevní sňatek.....	19
2.3.1. Občanský sňatek	19
2.3.2. Církevní sňatek	20
2.4 Rozvodové řízení	20
2.4.1. Úprava poměru o děti.....	21
2.4.2. Vyživovací povinnosti	23
2.5 Typy rozvodu	23
2.6 Rozchod nesezdaného páru	25
2.7 Zánik registrovaného partnerství	25
2.8 Rozvod křesťanského manželství	26
2.8.1. Rozvod církevního manželství.....	26
2.8.1.1 Průběh řízení týkající se neplatnosti manželství	28
2.9 Situace po rozvodu.....	29
2.10 Rozvodové a porozvodové poradenství	31
2.11 Příprava mladých lidí na manželství.....	32
2.12 Shrnutí.....	34
3. Sociální práce s rodinou	36
3.1 Historie sociální práce.....	36

3.2 Úrovně sociální práce.....	38
3.3 Hodnoty v sociální práci	38
3.4 Sociální pracovník a jeho kompetence.....	41
3.5 Sociální fungování	43
3.6 Dilemata v sociální práci.....	43
3.7 Sociální práce s rodinou – sociální politika	47
3.7.1. Rodina	47
3.7.2. Základní funkce rodiny a typologie rodin.....	48
3.7.3. Společenské postavení rodiny.....	51
3.7.4. Sociální politika	51
3.7.4.1 Rodinná politika	54
3.7.4.2 Nástroje pro podporu rodin	56
3.7.4.3 Sociální služby.....	57
3.7.4.4 Sociální služby pro děti a rodiny	58
3.7.4.5 Sanace rodiny	59
3.8 Sociální práce s rodinou	63
3.8.1 Metody v sociální práci s rodinou.....	63
3.8.2 Typy služeb poskytované rodinám	64
3.9 Sociální práce s rodinou v rozvodu.....	66
3.9.1. Etický kontext sociální práce s rodinou	66
3.9.2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí	67
3.9.2.1 Sociální šetření	68
3.9.2.2 Práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí.....	69
3.9.2.3 Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí	70
3.9.3. Raná péče	71
3.10 Shrnutí.....	71
Závěr	73
Seznam použitých zdrojů:.....	75
Abstrakt.....	80
Abstracst	81

Úvod

„Šťastný život člověka i lidské a křesťanské společnosti těsně souvisí s dobrým stavem manželského a rodinného společenství.“¹

V dnešní době patří manželství k nejvíce diskutovaným tématům, a to proto, že jeho chápání a prožívání má značné dopady na osobní i společenský život. Dnešní pojetí manželství se v mnoha ohledech rozchází s tradičním křesťanským pojetím, které bylo donedávna v naší západní kultuře určující. *„Důstojnost této instituce již není všude stejně zřejmá, protože ji zatemňuje mnohoženství, nákaza rozvodovosti a takzvaná volná láska.“²* Na rozdíl od dob minulých je dnes manželství značně relativizováno, zvláště jeho trvanlivost a nerozlučnost.

Na základě dat z Českého statistického úřadu se ukazuje, že od roku 2005 do roku 2015 rozvodovost klesá. Stejně tak však v daném období klesá i sňatečnost. Na druhou stranu stoupá počet nesezdaných soužití, ve kterých se v mnoha případech objevují i děti. S trochou nadsázky můžeme říci, že klesající počet rozvodů je do jisté míry dán právě novými formami partnerského soužití.

První kapitola této práce se věnuje reflexi hodnoty manželství. Nejdříve přibližuje pojetí manželství v biblické a křesťanské tradici a v současném teologickém diskurzu a následně se věnuje vnímání této hodnoty ze strany mladých lidí v ČR. Cílem této kapitoly je především poukazovat na změnu v chápání manželství u mladých lidí, respektive poukázat na rozdíly mezi tradičním a moderním pojetím manželství.

Druhá kapitola se věnuje problematice rozvodovosti. Zaměřuje se na její možné příčiny a na možnosti, jak rozvodům předcházet. Jednou z těchto možností je například podpora přípravy mladých lidí na manželství.

Třetí a poslední kapitola práce bude zaměřena na působení sociální práce v rodinné oblasti, v manželství, a především při rozvodu. Kapitola bude zaměřena na roli sociálního pracovníka, který je přítomen u rozvodového procesu i po něm, a především na možnosti udržení manželského soužití, které sociální práce nabízí.

---

¹ GAUDIUM ET SPES, čl. 47, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3, s. 222.

² Tamtéž, s. 222.

1. Chápání hodnoty manželství dříve a dnes

Manželství je od pradávna základní společenskou institucí, která úzce souvisí s náboženstvím. V každé kultuře plní manželství základní funkci. Tou je plození a výchova potomstva a založení rodiny. Tato kapitola nabízí stručný nástin pojetí manželství v biblické a křesťanské tradici, včetně pojetí manželství prezentované na II. vatikánském koncilu v pastorální konstituci *Gaudium et spes*. Křesťanské pojetí manželství je určující pro chápání manželství v našem kulturním prostoru. Platí to i pro současnost, přestože v současnosti křesťanské paradigma nemá takový společenský dopad, jak tomu bývalo v dávné či méně dávné minulosti. Vedle toho se zaměříme i na stručné představení současné praxe ve vztahu k manželství a pojetí manželství u mladých lidí v České republice.

1.1 Pojetí manželství v biblické tradici

Bible představuje důležitý zdroj pro pochopení hodnoty manželství v křesťanství. Křesťanská tradice z bohatství, v ní obsažených výpovědí, někdy více, někdy méně, čerpá. Důležité výpovědi o manželství jsou v Bibli zachyceny jak ve Starém, tak i v Novém zákoně.

1.1.1. Pojetí manželství ve Starém zákoně

V první knize Starého zákona, Genesis, je obsažena zpráva o stvoření. Bůh v jednotlivých dnech tvoří zemi, včetně rostlin a živočichů, a také člověka. Stvoření člověka jako muže a ženy doprovází pozvání ke specifickému a výlučnému společenství, manželství, spolu s „příkazem“ k rozmnožování.³ Znamená to, že manželství a rodina jsou Bohem daná a chtěná lidská společenství. Muž má opustit svou matku i otce, přilnout ke své manželce a stát se jedním tělem. Muž i žena jsou samostatnými bytostmi, které však nemohou být zcela naplněni, pokud nenaleznou jeden druhého. Když Bůh vzal z Adama žebro a z něj stvořil ženu, kterou poté přivedl Adamovi, Adam řekl: „*To je konečně ona, kost z mých kostí, tělo z mého těla! Bude se nazývat manželkou, neboť je vzata z manžela*“.⁴ Zde je vystiženo splynutí muže a ženy v jednotu. Také vystihuje to, že vztah mezi

---

³ Srov. Gn 2,24 a 1,28

⁴ Gn 2,23

mužem a ženou má výhradní přednost před ostatními vztahy. Je zřejmé, že muž nemůže najít štěstí a klid bez ženy a naopak.

Ve Starém zákoně je také počítáno s případným „přehmatem“ ve výběru partnera. V takovém případě se dovoluje rozlučka. V knize Deuteronomium podle slov Mojžíšových má muž právo na rozvod se ženou, pokud se mu znelíbila nebo našel jakousi nepatřičnost.⁵ V tomto případě se jedná o velice jednoduchý rozpad manželského sňatku, a to pouhým listem a vyhnáním manželky z domu. Z dnešního pohledu je tento způsob „rozvodu“ diskriminační vůči ženě, které se toto právo nepřisuzuje.

V knize Exodus se poukazuje na partnerskou věrnost, která je nakázána v podobě příkazu „necizolož“ obsaženém v Desateru. Tento příkaz byl a je přímo vtisknut do podvědomí izraelského lidu jakožto požadavek samého Boha. Implicitně je tento požadavek obsažen i v příkazu nelhat. Jde totiž o základní předpoklad důvěry, na kterém má být vztah mezi mužem a ženou v manželství postaven.

Z výpovědí Starého zákona je tedy zřejmé, že Bůh stvořil muže a ženy se záměrem, aby tito dva vytvořili láskyplné společenství, manželství a založili rodinu. Svazku mezi ženou a mužem Bůh žehná. Výpovědi Starého zákona také ukazují, jak mají muž a žena svůj vztah utvářet. Hodnota tohoto vztahu je dána rovněž tím, že se na něm demonstruje vztah Boha k izraelskému národu.

1.1.1 Pojetí manželství v Novém zákoně

V Novém zákoně je ve slovech Ježíše Krista připomínán původní Boží záměr s manželstvím. Jedná se o výhradní a nerozlučné společenství mezi jedním mužem a jednou ženou. Nový zákon nezná a neuznává formu polygamie, která byla běžnou v době Starého zákona. V Matoušově evangeliu je řeč o možném rozvodu pouze v případě smilstva. V každém jiném případě, kdy muž zapudí svou ženu a ožení se s jinou, dopouští se cizoložství.⁶ V listě Efezanům je obsažen důležitý text, který rozvíjí teologii manželství. Řeč je v něm o velikosti a kráse vztahu, který má být založen na vzájemném respektu mezi mužem a ženou.⁷

---

⁵ Dt 24, 1

⁶ Srov. Mt 19,8

⁷ Srov. Ef 5, 2-5

1.2 Pojetí manželství v západní křesťanské tradici a v současnosti

Zatímco novozákonní texty se věnují obzvláště kvalitě vztahu mezi manželi, v pozdější západní křesťanské tradici se pozornost zaměřuje výhradně na legitimnost a oprávněnost manželství, která je dána především jeho službou životu. Rozhodující je v tomto směru pojetí manželství u sv. Augustína, které bylo určující pro chápání manželství v západní tradici až do II. vatikánského koncilu. Níže poukážeme také na platnou formu uzavírání manželství v katolické církvi a na důrazy papeže Pia XI. ve vztahu k manželství v encyklice *Casti connubii* (1930).

1.2.1 Augustinovo pojetí manželství

Augustin pohlíží na manželství jako na dobro. Je dáno tím, že v manželství jsou obsažena dobra, díky nimž je i manželství dobré. Nejvyšším, a všem ostatním dobrům nadřazeným dobrem, je přítom v manželství plození a výchova potomstva.⁸ Augustín byl ve svých názorech na manželství ovlivněn názory *Manichejců*⁹ a *Pelagianů*.¹⁰

Manichejci považovali lidské tělo za špatné, označovali ho za ďáblovu dílo. Sexualitu považovali za něco nežádoucího a připouštěli ji jen za účelem plození. Právě proti těmto názorům, se kterými se Augustin později rozešel, staví nakonec své pojetí manželství. Platí to i v případě Pelagianů, kteří naopak sdíleli optimistický pohled na lidskou sexualitu. Byli přesvědčeni, že žádostivost je dobrá a stává se zlou pouze, když v ní člověk překračuje vhodnou míru. Augustin trval na tom, že sama žádostivost provází člověka jako následek prvotního hříchu. A to především proto, že se žádostivost projevuje v sexualitě a může být pro lidstvo nebezpečná vždy, když se vymyká kontrole rozumu.¹¹

Vedle povinnosti plodit potomstvo a vychovávat je, je pro Augustína manželství založeno na vzájemné věrnosti mezi mužem a ženou, která je nezrušitelná. Manželství končí jedině v případě smrti jednoho z manželů.¹²

---

⁸ Srov. Šrajfer, J.: *Nové pojetí manželství* in: TT, Praha 1/2003, s. 17-19.

⁹ Asketické náboženské staroperské učení, založené ve 3. století n. l. Babyloňanem Manim (řecky Manichaios), považující za základ světa boj světla a tmy, principu dobra a zla.

¹⁰ Nauka irského mnicha Pelagia, rozšířená na přelomu 3. a 4. stol., podceňující Boží pomoc a zdůrazňující sebeovládání na cestě k dokonalosti; člověk si může věčnou blaženost zasloužit dobrými skutky.

¹¹ Srov. POŘÍZ, J. *Manželství a sexualita u sv. Augustína* in TT, Praha 2/2008.

¹² Srov. AUGUSTIN. *O lži a jiné úvahy*. Třebíč: Akcent, 2000. ISBN 80-7268-090-0, s. 113-114.

1.2.2 Závazná forma uzavírání manželství v křesťanské tradici

Vedle pojetí manželství v západní křesťanské tradici je potřeba se také krátce zmínit o formě uzavírání manželství.

Až do 16. století se manželství uzavírala podle tradičních zvyklostí jednotlivých zemí. Byla to většinou rodinná záležitost: rodiče žehnali novomanželům, v některých případech byl přizván biskup, který se za manžele pomodlil. Zásadní význam má v tomto ohledu výnos Tridentského koncilu (1545-1563), který ustanovil, že katolík uzavírá platné manželství pouze kanonicky stanovenou formou, tj. před knězem a dvěma svědky.¹³ Manželství se uzavírá manželským slibem. Právo na manželství přitom nesmí být bezdůvodně omezováno.¹⁴ Ustanovení Tridentského koncilu platí v katolické církvi dodnes. Jsou potvrzena a kodifikována v pozdějších kodexech církevního práva CIC¹⁵ z roku 1917 a v dosud platném CIC z roku 1983.

1.2.3 Pojetí manželství v *Casti connubii* (1930) papeže Pia XI.

Encyklika Pia XI., která nese název *Casti connubii*, s podtitulem *O křesťanském manželství*, potvrzuje vzhledem k proměnám doby, manželství a rodiny platnost Augustinova učení o manželství. Manželství je zde opětovně prezentováno jako hierarchické společenství manželských dober a cílů, kdy tím nejvyšším a všem nadřazeným cílem je plození a výchova potomstva. Je zde připomenutí, vzhledem k rozmáhajícím se různým formám soužití „na zkoušku“, že sexualita má své výhradní a legitimní místo jedině v manželství. Odmítá se zde praxe potratů i jakákoli umělá forma zabránění početí. Papež si všímá také různých obtížných situací, jež ohrožují rodinu, a vyzývá k podpoře těch, kteří se v takových situacích ocitají, například k podpoře matek.¹⁶

1.2.4 Pojetí manželství v *Gaudium et spes II.* vatikánského koncilu

Druhý vatikánský koncil se uskutečnil v 60. letech 20. století. Jeho cílem bylo reagovat na aktuální potřeby doby, která se měnila. Pastorální konstituce

---

¹³ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-921-5, s. 23.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 23.

¹⁵ Kodex kanonického práva (*Codex Iuris Canonici*).

¹⁶ Srov. PIUS XI. *Encyklika J. Sv. papeže Pia XI. Casti Connubii O manželství a rodině*. V Praze: [s.n., 1933].

Gaudium et spes prezentuje nové – v katolické tradici zlomové – pojetí manželství. Opouští se zde dosavadní pojetí manželství jako hierarchického společenství manželských dober a cílů s dominantním cílem, kterým je plození a výchova potomstva. *Gaudium et spes* prezentuje manželství jako společenství lásky a života, respektive zdůrazňuje, že smysl manželství se nenaplnuje jen ve službě životu, ale také v plnohodnotném prožívání manželského vztahu.¹⁷ Jinými slovy řečeno, *Gaudium et spes* vykresluje manželství jako stavbu stojící na dvou navzájem provázaných pilířích: těmi jsou manželská láska a služba životu. „Nový život má být ovocem vzájemné odpovědné lásky manželů.“¹⁸ Koncilní pojetí manželství je dále rozpracováno v pokoncilních textech magisteria a má svoji aktuální platnost.

1.2.5 Pojetí manželství v *Amoris laetitia* (2016)

Apoštolská exhortace *Amoris laetitia – radost z lásky* papeže Františka povzbuzuje k cestě věrnosti a vzájemnému darování se, zároveň poskytuje podněty k růstu, upevnění a prohloubení lásky v manželství a rodině.¹⁹ Papež v exhortaci poukazuje na fakt, že láskou manželé žijí a pěstují ji v každodenním životě, a to ve vztahu k sobě navzájem i ve vztahu k dětem. Exhortace podává výklad Pavlova hymnu na lásku, kde lze najít vlastnosti pravé lásky. Jsou jimi například shovívavost, dobrosrdečnost, vlídnost, velkorysý odstup, odpuštění a důvěra. Klade důraz na to, že v rodinném životě je třeba pěstovat moc lásky a bojovat tím proti zlu. Je zde myšleno i na mladé lidi, pro ty je instituce manželství zdůrazňována a nabádá je k tomu, aby na manželské lásce pracovali. Manželský sňatek zde považuje za závazek ke zrání, ve kterém se může vztah mezi manželi rozrůstat.²⁰

1.3 Soudobá praxe a postoje k hodnotě manželství

Důstojnost instituce manželství již není podle *Gaudium et spes* všude stejně zřejmá, protože ji začala zatemňovat nákaza mnohoženství, rozvodovosti, volné lásky a dalších deformací. „Manželská láska je nakažena sobectvím, rozkošnictvím

---

¹⁷ Srov. ŠRAJER, J, KOLÁŘOVÁ, L. *Gaudium et spes padesát let poté*. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. ISBN 978-80-7325-391-2, s. 169.

¹⁸ GAUDIUM ET SPES, čl. 47, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 50-52.

¹⁹ Srov. FRANTIŠEK. *Amoris laetitia: Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině*. Přeložil Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-225-5, s. 65.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 65.

*a především nepovolenými zásahy proti plození. Dalším znehodnocujícím postojem k manželství jsou hospodářské, společensko-psychologické a občanské poměry“.*²¹

Vzhledem k proměnám dnešní společnosti je vstup do manželství velkým rozhodnutím. Pokles uzavírání manželství přichází jako důsledek ekonomických, sociálních a kulturních změn. Vzhledem k tomu, že se postavení žen od druhé poloviny 19. století začalo měnit, bylo to pravděpodobně i jedním z hybných momentů k proměně postoje k manželství. Postavení ženy se oproti minulosti změnilo, její tradiční postavení manželky a rodičky dětí již nebylo výhradní. Žena se podílí na veřejném životě i na finančním zajištění rodiny. V důsledku toho se snižuje porodnost či dochází k odsouvání mateřství na pozdější dobu. Svůj vliv zde má i prosazující se individualismus, který upřednostňuje vlastní zájmy před povinnostmi manželství a rodiny. Na druhé straně se fenoménem individualismu a s ním spojeného odsouvání manželství na pozdější dobu, zvyšuje hodnota manželství a posouvá toto společenství na hodnotnější místo.²²

1.3.1 Alternativní formy manželství

V současnosti již není zcela běžné, že se muž a žena rozhodnou pro manželství. V nemalé míře preferují spíše různé alternativní formy soužití, ačkoli ve výsledku se jedná *de facto* o manželský život, i když bez „papíru“. Patří sem také – v minulých letech ve společnosti nepřipustné – homosexuální partnerství, které se postupem let začíná stávat společensky akceptovatelnou formou soužití.

1.3.1.1 Nesezdaná soužití

Jedním z nejvíce rozšířených fenoménů posledních dvou desetiletí jsou takzvaná „nesezdaná soužití“.²³ Patří k tomu i masivní odkládání manželství na pozdější dobu. Tento fenomén se stává společensky akceptovatelným. Na druhou stranu je zde pozitivní skutečnost, že v dnešní době vznikají manželství výhradně z lásky.²⁴

---

²¹ Srov. GAUDIUM ET SPES, čl. 47, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 222.

²² Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. České Budějovice 2006, s. 74-75.

²³ Srov. HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J, KREIDL, M, HUBATKOVÁ, B. *Proměny partnerství: životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-142-8, s. 73.

²⁴ Srov. ZEMAN, J, ŠRAJER, J, KOTVRDA, J. *Doprovázení mladých manželů ke zralému vztahu: úvod do metodiky: teologicko-spirituální a psychologicko-pastorální studie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015. ISBN 978-80-7195-578-8, s. 45.

Volná soužití jsou ve skutečnosti – jak již bylo řečeno – faktická manželství. Jde o praxi, kdy mladí lidé, muž a žena, spolu začnou bydlet v takzvaném manželství „na zkoušku“, ve kterém poté zůstanou i po narození potomků. Tento fakt potvrzují i data Českého statistického úřadu, ze kterých je zřejmé, že od roku 2002 do roku 2015 začal stoupat počet dětí narozených mimo manželství. Naproti tomu klesá počet dětí narozených v manželství.²⁵

Některé sociologické výzkumy přitom prokazují, že pokud tito partneři spolu dlouhodobě žijí, dochází často k takzvanému přechozenému soužití. Zvyšuje se tím následně riziko rozvodu v případě uzavření manželství. Takzvané faktické nesezdané manželství je totiž mnohdy pouze falešným nekonfliktním vztahem, který odkládá a zastiňuje problémy, jež jsou v budoucnosti nevyhnutelné a je třeba je řešit. Tyto vztahy představují velice vratký vklad do manželství. Pokud jeden z partnerů přestává naplňovat očekávání druhého, nezřídka jej opouští a vstupuje do nového vztahu, což se může opakovat i několikrát.²⁶

Důvodů, proč lidé neuzavírají manželství a raději si vybírají volné soužití, může být několik. Hlavním důvodem je nejspíše i fakt, že rozvod v dnešní době již není tak jednoduchou záležitostí. Mnohdy je zdlouhavý a finančně náročný, především pokud jsou v manželství děti, což může od manželství nejen mladé lidi odrazovat.

1.3.1.2 Homosexuální soužití

Projevy sexuality mezi stejným pohlavím byly dříve označovány jako „sodomie“ a byly trestné. V současnosti je v řadě zemí uzákoněno takzvané „registrované partnerství“ lidí stejného pohlaví (v České republice od roku 2006). V některých zemích je dokonce uzákoněno homosexuální manželství.

Homosexualita sama o sobě provází lidstvo od jeho počátku a v některých obdobích byla považována za módní, jako například ve starém Řecku a Římě. V určitých obdobích byla naopak homosexualita potlačována a odsuzována. Pohled na homosexualitu jako na nežádoucí způsob života byl ovlivněn příchodem

---

²⁵ Srov. Český statistický úřad. [online] [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/domov>.

²⁶ Srov. ZEMAN, J, ŠRAJER, J, KOTVRDA, J. *Doprovázení mladých manželů ke zralému vztahu*. Kostelní vydrž 2015, s. 46.

a šířením křesťanství, které upřednostňovalo vztah mezi mužem a ženou.²⁷ Kupříkladu Apoštol Pavel v listě Římanům homosexualitu odsuzuje, příkladem je text z Levitiků, který jasně vystupuje proti homosexualitě: „*Nebudeš obcovat s mužem jako s ženou. Je to ohavnost.*“²⁸ Sodomie²⁹ byla považována za jeden z nejhorších zločinů.³⁰ Biblická tradice i křesťanská etika v současnosti odsuzuje homosexuální chování. Zároveň však připomíná, že nikdo nemůže být diskriminován pro svoji sexuální orientaci.

1.3.2 Postoj mladých lidí v České republice k manželství.

V porovnání s minulostí vstupují v současnosti do manželství převážně mladí lidé stejného společenského postavení.³¹ Začíná být určující stále vyšší míra homogamie,³² jejímž důsledkem jsou stále větší socioekonomické rozdíly mezi jednotlivými rodinami.

I přes výše zmíněné skutečnosti vstupují dnes mladí lidé do manželství vesměs plni pozitivních očekávání a navzdory složitým společenským okolnostem, které naplnění jejich tužeb a očekávání komplikují.³³ Hraje to roli především při volbě partnera, který je jakýmsi souborem očekávání a mohl by být dotažen až do konkrétních představ o ideálním protějšku.³⁴

Ke změně chápání manželství došlo především po roce 1989, kdy česká rodina prochází spoustou dramatických změn. Jednou ze zásadních změn bylo zhoršení socioekonomické situace, která sebou nesla nejistotu.³⁵ V souvislosti s nejistotou mladí lidé odsouvají odstěhování od rodičů. Tím samozřejmě oddalují i vstup do vlastního života, čímž můžeme chápat manželský život. Pokud mladý člověk zvolí tuto cestu ve svém životě, doprovází ho touha najít si partnera

---

²⁷Srov. *Historie homosexuality*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://unique-soul.webgarden.cz/temata/historie-homosexuality-1-cast>.

²⁸Lv 18,22

²⁹Za sodomii je považována: Homosexualita, zoofilie, nekrofilie a masturbace.

³⁰Srov. *Historie homosexuality*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://unique-soul.webgarden.cz/temata/historie-homosexuality-1-cast>.

³¹HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., KREIDL, M., HUBATKOVÁ, B. *Proměny partnerství: životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha 2012, s. 96.

³²Upřednostňování partnerů se stejným společenským statutem.

³³ZEMAN, J., ŠRAJER, J., KOTVRDA, J. *Doprovázení mladých manželů ke zralému vztahu: úvod do metodiky*. Kostelní Vydří 2015, s. 35.

³⁴Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-7-8, s. 51.

³⁵Srov. HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., KREIDL, M., a KUBATKOVÁ, B. *Proměny partnerství: životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha 2012, s. 97.

se stejným socioekonomickým statusem, který pro samotného člověka bude v jeho představách ideální.

Právě touha najít si svůj ideální protějšek dnešní mladé lidi žene k tomu, aby stále hledali. Důvodem tohoto hledání mohou být zmiňovaná „manželství na zkoušku“, kde spolu partneři žijí, ovšem každý z nich má kdesi v podvědomí zapsáno, že když to kdykoliv nebude vyhovovat, najdou si jiného, lepšího partnera. Dnešní mladí lidé mají mnohdy spousty tužeb a přání, které by chtěli před uzavřením rodiny splnit: cestování do dříve nedostupných destinací a studium, které dříve nebylo pro naši společnost vždy samozřejmostí. Mnohdy mají představy, že po uzavření manželství budou muset žít jenom pro svého manžela a založit rodinu. Právě tento špatný výklad tradičního pojetí manželství, může mladé lidi odrazovat od uzavírání manželství a zakládání rodiny. Důležitým mezníkem pro mladé lidi je výchova k manželství, která bude zmíněna ve druhé kapitole.

1.4 Shrnutí

Manželství je z křesťanského, respektive biblického pohledu Bohem danou a chtěnou institucí. Pohled na manželství se během několika staletí měnil a proměnilo se i postavení žen v něm. Do II. vatikánského koncilu bylo na manželství pohlíženo jako na hierarchické společenství, ve kterém byla žena podřízena muži. Manželství plnilo především funkci plození a výchovy potomků. Tento pohled na manželství jako na „instituci plození a výchovy potomků“ zastával svatý Augustín, který zároveň považoval tyto funkce v manželství za manželská dobra. Během staletí se měnila také forma uzavírání manželství, na kterou měl zásadní vliv až Tridentický koncil (1545–1563), který ustanovil platnost manželství pouze kanonickou formou. Od II. vatikánského koncilu je v manželství zdůrazňována nejen jeho služba životu, ale i hodnota vzájemného partnerského vztahu mezi mužem a ženou.

Křesťanství má zásadní vliv na vnímání postavení a role ženy ve společnosti. Prosazuje rovnoprávnost mezi mužem a ženou. V posledních desetiletích ztratilo manželství výhradní postavení ve vztahu mezi mužem a ženou. Vedle něho existují alternativní formy partnerského soužití. V některých zemích bylo uzákoněno i registrované partnerství osob stejného pohlaví, někde dokonce i homosexuální

manželství. Problémem jsou i časté rozvody, za kterými jsou nezhřídka idylické představy o manželském vztahu.

2. Rozvod

Tato kapitola se soustředí na problematiku rozvodu a na jeho možné příčiny, celkový průběh rozvodového řízení a situace dětí při rozvodovém řízení a po něm. Poukazuje také na možnosti před rozvodového a porozvodového poradenství, jež může být pro rodinu velkým přínosem. Jedna podkapitola bude věnována i tomu, jak připravit mladé lidi na manželství, a předejít tak případným pozdějším manželským rozvratům.

Manželství je „smlouvou“, kterou uzavírají muž a žena před státem, dle jím stanovených pravidel, v případě církevního sňatku před církví a před Bohem.³⁶ Do takového manželství vstupují obě strany dobrovolně a jsou jim známy všechny okolnosti této „smlouvy“, i přesto se někdy stává, že si přejí takovou smlouvu rozvázat, což již není tak jednoduché a především radostné, jako je samotné uzavření sňatku.

2.1 Rozvod manželství

„Každé manželství je ohrožováno vnějšími i vnitřními vlivy a prochází řadou krizí“.³⁷ K zamyšlení je fakt, že počet rozvrácených a nešťastných manželství se dlouhodobě nemění, změnou prochází pouze řešení těchto krizí. Zhruba do poloviny 20. století bylo manželství považováno za zaopatřovací instituci, a to především pro ženy. V posledních dekádách se klade důraz na manželství jako citové, partnerské společenství mezi mužem a ženou, jehož podstatným úkolem je služba životu. Po druhé světové válce začaly ženy nastupovat do zaměstnání a stávat se méně ekonomicky závislými na svém manželovi. Někteří autoři tvrdí, že tento fakt ženám umožňuje agresivnější chování při rozvodu. Toto tvrzení podporuje fakt, že v posledních 30 letech více než 50 procent návrhů na rozvod podávají v České republice ženy.³⁸ V posledních letech postupně klesá i hodnota křesťanského manželství, kdy se manželé již neřídí zásadou „*Co Bůh spojil, člověče*

---

³⁶ Srov. MATOUŠEK, O, KODYMOVÁ, P, a KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0, s. 58.

³⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Computer Press, 2003. Právní rady. ISBN 80-7226-981-X, s. 3.

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha 2003, s. 3.

nerozlučuj,³⁹ a neberou tuto skutečnost tak vážně. V oblíbě je spíše občanský sňatek.

Rozvod manželství není jednoduchou záležitostí, zahrnuje v sobě ekonomickou, právní, rodičovskou, psychickou a sociální stránku. Můžeme tvrdit, že každý z rozvodů je specifický na základě rozličných důvodů, které k němu vedou.

Rozvod lze označit také jako trauma, které se někdy projevuje generalizovaným a nepřizpůsobivým názorem o příslušnících opačného pohlaví. V České republice, jak již bylo řečeno, více než polovinu návrhů na rozvod podávají ženy. Může to být dáno i tím, že žena je vystavena větší psychické zátěži kvůli větší emoční angažovanosti při realizaci rodinného soužití.⁴⁰

2.2 Možné příčiny rozvratu manželství

Veškeré mezilidské vztahy vyžadují péči, není možné udržovat jakýkoli vztah bez toho, abychom o něj pečovali. Manželství je institucí, která péči o vzájemný vztah nepřímo vyžaduje, spíše bychom mohli péči o manželství považovat za jakousi podmínku. Pokud se manželé o vztah nebudou starat, vzájemná láska a náklonnost vyhasne. V dnešní uspěchané době je vyhasnutí vztahu více než pravděpodobné, partneři se často zahledí do životních priorit, na budování vlastního vztahu zapomínají, a především jej berou jako samozřejmost.

Nejčastějšími příčinami manželského rozvratu je hlavně porušování manželských povinností. Tyto povinnosti jsou definované v zákoně č. 94/1963 Sb. o rodině v ustanovení §18, který říká: „*Manželé mají povinnost žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet rodinné prostředí pro zachování stejných práv a povinností pro oba manžele.*“⁴¹ S těmito manželskými povinnostmi se můžeme setkat i v křesťanském pojetí manželství, konkrétně v Bibli, kde je definováno, jak se má muž a žena chovat v manželství.

Ve Starém zákoně mohl muž ženě podat rozlukový list, a to z důvodu cizoložství anebo z důvodu znelíbení se. V Novém zákoně je na rozvod pohlíženo jinak. Rozvod

---

³⁹ Mt, 10,9

⁴⁰ Srov. MATOUŠEK, O, KODYMOVÁ, P, KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha 2010, s. 106.

⁴¹ Srov. FRANCOVÁ, M, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: ASPI, 2008. Právní rukověť (ASPI). ISBN 978-80-7357-350-8, s. 4.

je zde možný pouze z důvodu nevěry. V dnešní době je rozvod manželství možný, pokud je založen na skutečnosti, že vztahy mezi manžely jsou narušeny rozvratem, který se buďto přímo dokazuje, nebo se na něj nepřímo usuzuje.⁴² „*Soud manželství rozvede v případě, je-li zjištěn rozvrat manželství, který musí být trvalý a hluboký a musí být zřejmé, že není možné manželské soužití obnovit.*“⁴³

2.3 Občanský a církevní sňatek

V České republice existují dvě formy uzavření manželského sňatku, a to forma občanského sňatku a sňatku církevního. Mezi těmito formami uzavření manželství nalezneme několik rozdílů, které jsou v některých případech na první pohled viditelné. V dnešní společnosti jsou mnohdy tyto formy rozdělovány pro skupinu lidí, kteří jsou věřící, a uzavírají tedy sňatek církevní, a pro skupinu lidí, kteří jsou nevěřící a uzavírají formu občanského sňatku. Rozdíl mezi těmito formami je mnohdy považován za jediný. Než tedy začneme reflektovat problematiku rozvodovosti, je třeba poukázat na rozdíly mezi těmito formami uzavření manželství, a to především proto, že právě rozvodové řízení se v církevním sňatku zcela odlišuje od sňatku církevního.

2.3.1. Občanský sňatek

Tento typ uzavření manželského sňatku vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem muže a ženy, že společně vstupují do manželství. Snoubenci v tomto případě projevují svou vůli a vstupují do sňatku před orgánem veřejné moci, který provádí obřad za přítomnosti matrikáře. Podle občanského zákoníku se Sňatečný obřad koná na místě, které určí místní úřad, přihlíží se přitom k přání manželů. Dnes není zvláštností, že se sňatečné obřady konají přímo na místě, které si snoubenci zvolí. Tento typ sňatku lze tedy uzavřít před jakýmkoli obecním úřadem nebo úřadem jemu rovně postaveným, ovšem musí být pověřen vedením matriky. U uzavření manželství musí být přítomni dva svědci, kteří poté stvrdí své svědectví podpisem do matričních dokumentů.

---

⁴² Srov. HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné: [smlouva o vypořádání vztahů mezi manžely pro dobu po rozvodu]*. Praha: C. H. Beck, 2000. Edice právních rozhledů. ISBN 80-7179-293-4, s. 3.

⁴³ NOVÁK, T, PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1449-3, s. 17.

Tento typ uzavření manželského sňatku má od roku 1992 rovnoprávné postavení se sňatkem církevním. Do tohoto roku znala právní úprava pouze sňatek před orgánem státu a církevní sňatek nenabýval před státem stejné právní závaznosti.⁴⁴

2.3.2. Církevní sňatek

Rozdíl mezi církevním a občanským sňatkem je především v místě uzavření sňatku. Církevní sňatek lze uzavřít před příslušnou církví nebo příslušnou náboženskou společností, které jsou registrované dle zákona č. 3/2002 Sb. Sňatek většinou probíhá ve farním kostele nevěsty, ale pokud chtějí snoubenci jinak, je možné, aby byl sňatek uzavřen v jiném farním kostele. V současnosti je již možné po dohodě s knězem a s povolením místního ordináře uzavřít sňatek i mimo kostelní prostory.

Pokud je jeden ze snoubenců bez vyznání, je možné požádat o výjimku, resp. dispenz. Není možné uzavřít církevní sňatek v případě, kdy ani jeden ze snoubenců není pokřtěn. Pro obě formy uzavření sňatku platí stejné podmínky (s výjimkou výše uvedených). Uzavřením sňatku vznikají pro oba manžele práva a povinnosti, které vyplývají ze zákona. Uzavřením manželství se oba manželé zavazují k plnění závazků vůči svému manželovi a poté i vůči vzniklé rodině.⁴⁵

2.4 Rozvodové řízení

V dnešním světě není rozvod manželství pouze záležitostí manželského páru, nýbrž záležitostí soudu, který určí, zda manželství bude rozvedeno. Rozvodové řízení je pro většinu jeho účastníků traumatizujícím okamžikem, zvláště pokud se tohoto řízení účastní i děti. Je nutné, abychom brali v potaz to, že tato forma rozvodového řízení je aplikována na rozvod manželství, které bylo uzavřeno v občanské formě, tedy pouze v případě občanského sňatku. V případě církevního sňatku má rozvodové řízení jiné parametry, respektive církevně platně uzavřené manželství v katolické církvi nelze rozvést.

---

⁴⁴ Srov. Zákon č.89/2012 Sb., Občanský zákoník, 2012. [online]. [cit. 2017-03-07] In: Sbírka zákonů České republiky, částka 33, s. 1097-1099. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

⁴⁵ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve: s ohledem na platné české právo*. Praha: Krystal OP, 2006. ISBN 80-7195-065-3, s. 130-136.

Řízení o rozvodu manželství je v českém zákoně č. 94/1963 Sb. o rodině upraveno v ustanoveních §24 až §29, která se zabývají jak rozvodem, jeho důvody, tak i řešením vztahů rodičů k dětem po rozvodu.⁴⁶ „Český zákon definuje okolnosti, za kterých je manželství možno rozvést v ustanovení §24 odst. 1 takto: „Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže manželství je trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití,“ bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.“⁴⁷ Manželé zároveň musí při rozvodovém řízení prokázat příčiny tohoto rozvráceného vztahu.

I přesto, že manželé podají žádost o rozvod, může soud zamítnout žalobu o rozvod manželství.

Soud může žalobu zamítnout konkrétně v těchto případech:

1. „Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem nezletilých dětí daným zvláštními důvody.“
2. „Návrhu na rozvod manželství, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušení manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláštní újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.“⁴⁸

Tyto důvody k zamítnutí žaloby může soud použít pouze v případě, že manželé spolu žijí ve společné domácnosti po dobu delší než tři roky. Pokud soud rozvodu manželství vyhoví, je nutné majetkové vypořádání manželů a úprava styku s nezletilými dětmi.

2.4.1. Úprava poměru o děti

Rozvod manželství s sebou přináší mimo jiné rozhodnutí o tom, kterému z rodičů bude na dobu po rozvodu svěřené nezletilé dítě do péče a také úprava styku s druhým rodičem. V některých případech nepatří toto rozhodnutí mezi ty nejjednodušší a je třeba, aby za rozvádějící se ve věci rozhodl soud. V České republice existují dva způsoby svěřením nezletilého dítěte do výchovy. Těmi jsou buď svěřením do péče jednoho z rodičů, nebo střídavá

---

⁴⁶ Srov. NOVÁK, T, PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha 2007, s. 3.

⁴⁷ Tamtéž, s. 3.

⁴⁸ Tamtéž, s. 6.

a společná výchova nezletilého oběma rodiči. V obou případech soud rozhoduje i o následné vyživovací povinnosti k dítěti.

Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů

Tato forma svěření dítěte na dobu po rozvodu do péče jednoho z rodičů patří mezi nejčastější úpravu poměrů. V těchto případech se soud přiklání především k vzájemné dohodě mezi manželi, kteří by měli realisticky zvážit své možnosti pro péči a výchovu nezletilých dětí. Pokud nejsou rodiče schopni jakékoli vzájemné dohody, vstupuje do jednání odbor sociálně právní ochrany, který objektivně hodnotí podmínky obou rodičů pro výchovu nezletilého dítěte, a bere přitom v potaz především to, aby dítě mělo přiměřené a dobré podmínky pro život.

Střídavá a společná výchova nezletilého oběma rodiči

*„Na základě ustanovení § 26 odst. 2 zákona o rodině, jsou-li oba rodiče způsobilí děti vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.“*⁴⁹ V zahraničí se dítě u každého z rodičů střídá po dobu jednoho měsíce. V současné době je ovšem nejčastějším časovým úsekem doba jednoho týdne, je ale možné, aby se rodiče dohodli na době kratší či delší. K tomu, aby soud rozhodl o svěření dítěte do střídavé nebo společné výchovy, musí před soudem dokázat, že oba rodiče mají kvalitní a pozitivní vztah k dítěti, mají vůli společně komunikovat, spolupracovat, a především nezatahovat dítě do svých vzájemných problémů. Souhlas obou rodičů je tedy předpokladem k udělení této péče. *„Tato forma úpravy svěření dítěte do střídavé péče s sebou přináší, aby se rodiče společně dohodli na zajištění praktických věcí, kterými jsou například finanční zajištění dítěte, a to konkrétně především materiální zajištění a organizace volného času dítěte.“*⁵⁰ Toto rozhodnutí není nejjednodušší variantou, a především pro rodiče i dítě se může tato úprava stát velkou zátěží právě v případě, kdy komunikace a spolupráce neprobíhá tak, jak by měla.

---

⁴⁹ FRANCOVÁ, M, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha 2008, s. 15.

⁵⁰ Tamtéž, s. 17-18.

Společná péče

Tento typ je možný pouze v případě, kdy rodiče žijí společně v jednom bytě či domě a s touto variantou počítají i v blízké budoucnosti. V takovém případě nemají rodiče vyřešenou majetkovou část rozvodu nebo nezletilé dítě v brzké době dovrší zletilosti.⁵¹

2.4.2. Vyživovací povinnosti

Další podstatnou částí rozvodového řízení je úprava vyživovací povinnosti k dětem. Tato povinnost se týká svěřeni dítěte do péče jednoho rodičů a týká se toho rodiče, kterému soud dítě do péče nesvěřil. Výše výživného se stanovuje na základě příjmu, ke kterému je rodič povinen předložit všechny potřebné dokumenty. Soud je při tomto rozhodnutí povinný přihlídnout k dosahovaným příjmům rodiče a to i k celkové hodnotě movitého i nemovitého majetku a způsobu života, čímž je myšlena životní úroveň. Je nutné brát v potaz, že tato povinnost se váže i na rodiče, kteří spolu neuzavřeli manželství a žijí ve volném partnerském svazku.

Vyživovací povinnost se po rozvodu netýká pouze dětí, ale i rozvedeného manžela, a to v případě, že se rozvedený rodič není schopný uživit sám. Vzniká tím povinnost bývalého manžela přiměřeně dle svým možnostem přispívat na výživu druhého manžela. Tato úprava není časově omezena a předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům. Partneři mají možnost sepsat smlouvu o výši jednorázové finanční částky, po jejím vyplacení tato povinnost zaniká. Zaniká také v případě uzavření nového sňatku oprávněného.⁵²

2.5 Typy rozvodu

Každé rozvodové řízení probíhá zcela odlišně. Jediným společným znakem může být právní řád, podle kterého každý rozvod musí probíhat a také typologie rozvodů, která napomáhá předvídat, jak v konkrétní situaci postupovat.

Opuštění partnera bez navázání silnější vazby

V tomto případě jde o druh rozvodu, který ve většině případů nevyvolává značné emoční reakce. Tento typ manželství můžeme nalézt jak u manželství mladých lidí,

---

⁵¹ FRANCOVÁ, M, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha 2008, s. 15-19.

⁵² Srov. tamtéž, s. 30.

tak u manželství lidí vyššího věku, kteří uzavřeli sňatek z důvodu těhotenství nebo ukončení předchozího vztahu.⁵³

Vyústění prvních krizí

S tímto typem rozvodu se profesionální pracovníci v praxi setkávají nejčastěji. V takovém případě jsou dospělí zaskočeni požadavky, které partnerské soužití obnáší, s čímž souvisí vydělávání a hospodaření s penězi, starost o domácnost a výchova dětí. Často se jeden z partnerů uchýlí k nevěře, kterou považuje za řešení krize. Nevěra se potom stává spouštěčem rozvodového procesu. Ve většině případů se jedná o rodiny s dětmi školního věku.⁵⁴

Odmítnutí partnera, protože se u něj projeví předtím málo zřetelné rysy

Stejně jako předchozí typ rozvodu patří i tento mezi časté typy. Dochází k němu po určité době manželství, kdy se projeví partnerovy skryté rysy a ukáže se, že má hysterické rysy, nekomunikuje, je závislý na automatech, návykových látkách nebo se chová násilně. Zcela typickým mechanismem jsou tyto rysy přehlíženy a bagatelizovány, jejich trvání je různě dlouhé. Partner, který je vystavován nepatřičnému chování od druhého partnera se může proti takovému chování obrnit různými mechanismy, které mohou vyústit až k agresivním nebo úzkostlivým projevům. Proces odpoutání se od partnera bývá většinou dlouhý.⁵⁵

Vyčerpání vztahu

Tento typ vyčerpání vztahu bývá často spojen s upřednostňováním jiného partnera, přichází především v době, kdy děti dospěly, odešly z domova a manželé mají problém nalézt jiný společný program než obstarávání dětí. U tohoto rozvodu po většinou nejsou vzhledem k jejich věku přítomny a řeší se pouze majetkové vztahy.⁵⁶

---

⁵³ Srov. MATOUŠEK, O, KODYMOVÁ, P, KOLÁČKOVÁ, J. ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha 2010, s. 61.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 62.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 62.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 62.

2.6 Rozchod nesezdaného páru

Vzhledem k tomu, že v současné době stále přibývá nesezdaných párů, je nutné tuto problematiku zmínit. Jelikož muž a žena, kteří spolu žijí v nesezdaném soužití, k sobě nejsou vázáni žádnou institucí, měl by být rozvod soužití jednodušší než rozvod manželství. Muž a žena spolu v tomto společenství žijí ve společné domácnosti, kterou si pořizují a zvelebují ze společných finančních prostředků. Je tedy zřejmé, že pokud se pár společně nedohodne na rozdělení majetku, je nutné, aby zde zasáhl soud.

*„Český právní řád nemá pro takovýto pár jednotné označení. Stěžejní právní předpis, kterým je občanský zákoník, užívá pojem **domácnost**, již tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.“⁵⁷* V případě, kdy takovýto pár má společné nezletilé dítě, nerozlišuje zákon o rodině děti manželské a nemanželské a rozhodnutí o péči probíhá za stejných podmínek, jako u manželského páru.

Pokud takovýto pár nemá společné nezletilé dítě a je schopen rozdělit si majetek, není nutné, aby při takovém rozchodu figuroval soud.

2.7 Zánik registrovaného partnerství

V předešlé kapitole byla věnována podkapitola i otázce registrovaného partnerství, proto je nutné pozastavit se nad touto alternativní formou soužití i z pohledu rozchodu.

Partnerství zaniká dnem smrti partnera, dnem právní moci rozhodnutí o jeho prohlášení za mrtvého nebo zrušením rozhodnutí soudu. Stejně jako u manželství soud rozhoduje o zrušení partnerství na návrh jednoho z partnerů. Podmínkou je prokázání, že partnerský vztah již opravdu netrvá. Pokud se k návrhu připojí i druhý partner, soud již nezkontroluje, zda vztah trvá, či nikoli, a rozhodne o zrušení partnerství.⁵⁸

Vzhledem k tomu, že v registrovaném partnerství prozatím partneri nesmějí adoptovat dítě, soud nikterak neupravuje úpravu styku s nezletilým dítětem. Neupravuje ani majetkové vztahy a vše je zde řešeno formou spoluvlastnictví.

---

⁵⁷ FRANCOVÁ, M, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha 2008, s. 112.

⁵⁸ Srov. NOVÁK, T, PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha 2007, s. 122.

2.8 Rozvod křesťanského manželství

Z předešlé podkapitoly, kde bylo poukázáno na rozdíly mezi občanským sňatkem a sňatkem církevním, je zřejmé, že rozvod církevního sňatku se liší od rozvodu církevního. I přesto, že při uzavření církevního sňatku manželé uzavírají *de facto* i sňatek občanský, a to v podobě zapsání se do matričních dokumentů, může být toto manželství rozvedeno po právní stránce stejným způsobem jako manželství občanské. Církevní manželství však s sebou při rozvodu nese další komplikace, se kterými se mohou manželé setkat.

2.8.1. Rozvod církevního manželství

Mezi občanským a církevním sňatkem nalezneme rozdíly už v samotném uzavření tohoto svazku. Rozdíly mezi jednotlivými sňatky jsou zřetelné ve výše uvedeném textu. Rozvod jako takový nepatří mezi jednoduché záležitosti, ale můžeme říci, že rozluka občanského manželství je přehlednější, a dalo by se říci i jednodušší. K tomuto tvrzení je třeba dodat, že mezi jednotlivými manželstvími je základní rozdíl, a to ve víře snoubenců a poté manželů – především proto, že pojem rozvod ve smyslu občanského práva v kanonickém právu neexistuje. Tento termín je v kánonu definován jako odluka manželů za trvání manželského sňatku. V praxi to znamená, že církevní autorita bere na vědomí a zároveň souhlasí s tím, že manželé spolu nebydlí, nevedou společnou domácnost a manželské pouto nadále trvá. Dekret s dovolením dále nezachovávat manželské soužití vydává přednostně místní ordinář.⁵⁹

Celkovou otázku rozluky manželství řeší Diecézní církevní soud, který v první řadě zkoumá platnost či neplatnost uzavřeného manželství. Zohledňuje přitom především neexistenci překážky nebo dodržení kanonické formy. Katolík, který si přeje se znovu oženit bez předchozího anulování svazku, se oženit může, ovšem pouze civilně, ale bude ve stavu hříchu a nebude moci přijímat svátost eucharistie. Římsko-katolická církev tvrdí, že rozvod je nezákonný pro manželství, které bylo uzavřeno z církevního hlediska legálně, a kde byli manželé pokřtěni v katolické církvi. Zrušení manželství, které bylo schváleno církví, je ve skutečnosti velice podobné rozvodu. Důvodem pro zrušení církevního sňatku uzavřeného

---

⁵⁹ Srov. Diecézní církevní soud v Brně. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://brno.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/>.

v katolické církvi je překážka, která ruší platnost manželství.⁶⁰ V takovém případě zkoumá překážky a jejich okolnosti církevní soud, který připouští oddělení manželů a ukončení jejich společného bydlení. Pokud jeden z manželů uzavře nový sňatek, nemůže již přistupovat ke svatému přijímání.⁶¹

Pro zrušení církevního manželství existují tři okruhy případů:

V prvním případě se jedná o **zrušení nekonzumovaného manželství**: takové manželství uzavřené mezi manželi, kteří byli oba pokřtěni, nebo v případě manželství, kdy jeden z manželů nebyl pokřtěný, může být podle kánonu zrušeno ze spravedlivého důvodu papežem. O zrušení mohou žádat oba partneři nebo pouze jeden z nich. Právní skutečnost, která z tohoto kroku vyplývá, je aplikace práva (papežská dispens), procesně-právní úprava tohoto kroku obsahuje sedmá kniha kodexu v kánonu.⁶²

Druhý případ pro zrušení manželství je využití *privilegia Paulina*. Při využití tohoto privilegia se jedná o případy přirozeného manželství, které je uzavřeno mezi dvěma nepokřtěnými, kdy jedna strana následně křest přijala a druhá strana od ní odešla. Právní úprava vychází z 1. listu apoštola Pavla Korint'ánům.⁶³ V případě, že nastane tato situace, není pokřtěná strana manželstvím dále vázána. Nepokřtěná strana musí být obvykle po křtu partnera dotázána, zda ve svazku chce nadále setrvat. Vyslovením nového manželství to původní zaniká. Tomuto vyslovení musí předcházet šetření u Diecézního církevního soudu, při kterém se zkoumá, zda oba manželé byli po dobu trvání manželství opravdu nepokřtěni.⁶⁴

Třetím způsobem na zrušení manželství je využití *privilegia Petrina*. Toto privilegium je ve prospěch víry. Papež, jako nositel nejvyšší moci v církvi a nástupce apoštola Petra, může nesvátostné manželství ze závažných důvodů, na žádost jednoho z manželů, rozvázat. Nepokřtění druhého z partnerů není podmínkou, jako tomu je u předchozího *privilegia Paulina*, a za dostatečný důvod se považuje i zájem spásy třetí osoby – se kterou má být nové manželství uzavřeno.

---

⁶⁰ Srov. *Anulace manželství*. [online] [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.prokrestany.cz/katol/anul.htm>.

⁶¹ Srov. Arcibiskupství pražské. *Svatba v kostele. 2015*. [online] [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.apha.cz/svatba#Rozluka>.

⁶² Srov. HRDINA, I. A. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-26-2, s. 306.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 307.

⁶⁴ Srov. Diecézí církevní soud v Brně. [online] [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://brno.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/>.

Rozdílem od Pavlovského privilegia zde nedochází k zániku původního manželství po udělení papežské milosti, ale je zde zapotřebí individuální správní akt. Podmínkou mimo jiné je úplný a nenapravitelný rozvrat, který nezavinil žadatel ani strana, s níž má být nové manželství uzavřeno.⁶⁵

2.8.1.1 Průběh řízení týkající se neplatnosti manželství

Průběh řízení, jehož výsledkem je neplatnost církevního manželství, se odlišuje od rozvodového řízení občanského sňatku, a to především v následujících bodech:

Úvodní fáze

Po přijetí žaloby (žádosti) o neplatnost manželství a zároveň ustanovení senátu, který má tuto záležitost pojednávat, jsou obeslány strany sporu. Strana nežalující je o skutečnosti informována a zároveň žádána o vyjádření k této věci, které je požadováno v patnáctidenní lhůtě. Pokud na toto vyzvání nereaguje, řízení pokračuje bez této strany a ta je nadále opakovaně vyzývána k účasti. Účastníci jsou posléze vyzváni k vypracování návrhu otázek, na základě kterých poté soudce vypracovává otázky k výsledku.

Důkazní fáze

Na úvodní fázi navazuje důkazní fáze, v níž začíná shromažďování důkazů, za které se považují výslechy obou stran a poté znalecké posudky. Na konci této fáze je obou stranám zveřejněn spis, ke kterému mohou obě strany podávat připomínky.

Diskuzní fáze

Při této fázi jsou obě strany vyzvány k obhajobám, které se považují za závěrečné vyjádření k danému sporu. Uzávěrem záležitosti jsou strany vyzvány k obhajobám, čili k závěrečné možnosti se ke sporu vyjádřit. Po diskuzi mezi všemi zúčastněnými stranami přichází zasedání soudců k vynesení rozhodnutí o sporu.

Rozhodovací a exekutivní fáze

V případě, že soudci dojdou ke konečnému rozsudku ve sporu, přichází měsíční lhůta na vypracování textu rozsudku. Ten je poté zaslán oběma stranám sporu, které se mohou odvolat. Pokud je vynesena rozsudek neplatnosti manželství,

---

⁶⁵ Srov. HRDINA, I. A. *Kanonické právo*. Praha 2002, s. 307-308.

postupuje kauza k církevnímu soudu druhé instance. V opačném případě, a to v usnesení o platnosti manželství, celá kauza končí a je archivována v archivu soudu.

Církevní soud projednává spor o platnosti manželství výlučně v případě, kdy manželství bylo civilním soudem pravomocně rozvedeno, neboť do rozvodu se nedalo vyloučit smíření mezi manžely.⁶⁶

2.9 Situace po rozvodu

Jeden z mýtů tvrdí, že druhé manželství bývá spokojenější než to první, a to především proto, že každý z partnerů již ví, čemu se má vyhýbat, aby partnerský vztah nenarušil. Fakticky lze druhé manželství považovat za rizikovější než právě to první. Po rozvodu se ovšem mění celé rodinné uspořádání a je velmi těžké odhadnout další vývoj a rizika s ním spojená. Braulio Montalvo vypracoval užitečnou typologii, která nám pomáhá odhadovat další vývoj a rizika, jež mohou být vodítkem pro profesionála, který rodině poskytuje pomoc.⁶⁷

Typ 1 – Systém s jedním kompasem

Obvykle se jedná o matku, která využívá dítěte jako opory a může se stát i překážkou, protože silný vztah k dítěti zasahuje do matčiny nových vztahů. Dítě tyto pokusy vnímá jako matčinu zradu na otci. Vměšování se dítěte do jejich nových vztahů může matka v některých případech nevědomky vítat a svoji nejistotu promítat do dítěte. U tohoto vztahu existují rizika: matka má znesnadněné seznamování, dítě je zatěžováno „matčiny ochrany“.

Typ 2 – Bezmocný rodič

Opět jde obvykle o matku, její projevy bezmoci mají přivolat bývalého muže zpět. Dítě je většinou těžko zvládnutelné a mívá problémy s předměty, kterým matka nerozumí. Otec obvykle přichází s pomocí, pomoc je sporadická a málo účinná. Je tedy nutné, aby jeho pomoc pokračovala i nadále. Dítě se dostává do skryté koalice s otcem nebo s prarodiči. Matka se snaží situaci zvládnout sama, nakonec vždy rezignuje. I tento vztah má svá rizika: dítě se musí chovat, tak aby byly

---

⁶⁶ Srov. *Poučení k řízení ve věci prohlášení neplatnosti manželství v brněnské diecezi*. 2015. [online] [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: http://brno.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/files/dokumenty/Pouceni_k_soudnimu_predvolani.pdf.

⁶⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha 1993, s. 135.

starosti odůvodněny, matka si udržuje iluzi o vztahu s bývalým partnerem. Někdy nadále probíhá sexuální styk mezi partnery. Někteří autoři považují tento typ rozvodů za poloviční.

Typ 3 - Nerovný závod

V tomto případě jsou děti v otcově péči a matce byl zakázán nebo omezen styk s dětmi. Matka se chová vzorně, aby jí byl opět styk povolen. Otec se k ní chová laskavě, ovšem je stále ve střehu. Děti cítí napětí, avšak netuší, odkud přichází, chovají se vzorně, aby mohli nadále vídat matku. I v tomto případě někdy probíhá sexuální styk mezi partnery. V opačném případě se matka snaží o nový sňatek s jiným partnerem. U dětí se mohou vytvářet psychosomatické nemoci jakožto příčina neventilovaného napětí.

Typ 4 – Soutěž bezmocnosti

Oba rodiče zanedbávají děti natolik, že se začínají vymykat kontrole. Tyto problémy řeší veřejné instituce – policie, škola, sociální pracovníci. Jeden z rodičů může vyvolávat dojem, že se snaží děti zvládnout, ovšem doopravdy se ve výchově nijak neangažuje. Takovýto rodič může být dítětem zastrášován. Děti se dostávají do střetu se zákonem, rodiče to ale nezastrašuje. Rodiče si jeden o druhém myslí, že jsou zvláštní případ nebo, že jsou homosexuální, a tím si odůvodňují vlastní bezmoc. *„Děti mají strach, že kdyby se chovaly správně, rodiče by už vůbec nezajímali a jsou v tomto případě ohroženy nejvíce.“*⁶⁸

Rozvod je sám o sobě velmi složitým procesem, který přímo dopadá na emoční a psychickou stránku všech zúčastněných. Nejvíce rozvod dopadá na děti, které se tohoto řízení účastní. *„Dopady rozvodů na děti jsou velice diskutovaným tématem, opomíjí se přitom fakt, že i děti z rozvedených rodin se stávají slušnými občany.“*⁶⁹

Skoro nikdy se nepodaří udržet dítě mimo dosah rodičovských konfliktů, a dítě se dostává do konfliktů mezi osobami, které jsou pro jeho život nejdůležitější. Odchodem jednoho z rodičů z domu, většinou se jedná o otce, ztrácí děti každodenní kontakt s dospělým mužem, který je podstatný jak pro dívku, tak pro chlapce.⁷⁰

⁶⁸ MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha 1993, s. 136.

⁶⁹ NOVÁK, T, PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha 2007, s. 53.

⁷⁰ Srov. MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha 1993, s. 136.

2.10 Rozvodové a porozvodové poradenství

V České republice poskytují odbornou předrozvodovou, rozvodovou a porozvodovou pomoc rodinné poradny. Rodinné poradny poskytují rodinám v rozvodu psychologickou pomoc, konzultace s psychiatrem, právníkem, a také sociálně-právní poradenství.⁷¹ Podle rozdělení Eduarda Bakaláře jsou rodiny, které využívají služeb rodinného poradenství rozdělovány do tří skupin. Jedná se o ty, které chtějí pomoci k pozitivní změně rodinné situace. Další skupinou jsou rodiny, které potřebují pomoci s danou situací se vyrovnat a třetí poslední skupinu tvoří rodiny, které nechtějí nic a do poradny přišly na základě donucení některé z institucí, například soudu.⁷²

„Odborná porozvodová pomoc, porozvodové poradenství, či jak se jinde říká, porozvodové usmiřování se u nás začíná rozvíjet z prvních zárodků.“⁷³ Na místech, kde se tato forma pomoci provádí kvalifikovaně, přináší pozitivní efekt, a to údajně dvěma třetinám rodin, které této formy pomoci využijí. Výsledkem této práce jsou lepší vztahy mezi členy rodiny a především úbytek soudních pří.⁷⁴ „Rodinné usmiřování se zabývá těmito oblastmi společného zájmu: výchova dětí a styk rodičů s nimi (to je pochopitelně oblast nejkonfliktnější), otázky bydlení, majetkové dělení, finanční hospodaření, informování dětí o příčině rozvodu, posilování vztahu dětí k oběma rodičům.“⁷⁵

Pro poskytování poradenské a terapeutické pomoci po rozvodu je nutné si ujasnit, koho má pomoc zahrnovat v případě, že nastane problém v chování dítěte, doporučuje se, aby poradenství zahrnovalo oba rodiče.⁷⁶

V rodinných poradnách se psychologická pomoc poskytuje formou individuálních terapií. Ta je zaměřena na zvládání emočních bouří, které přicházejí při partnerském odpoutání se od partnera, které je spojeno s porozvodovou dohodou o rodičovské roli.⁷⁷ Je nutné brát v potaz fakt, že rada od odborníka nemusí být sama

---

⁷¹ Srov. Bakalář, E. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 256 s. ISBN 80-7106-157-3, s. 27-28.

⁷² Srov. tamtéž, s. 28.

⁷³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha 1993, s. 137.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 137.

⁷⁵ Tamtéž, s. 137.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 137.

⁷⁷ Srov. Psychocentrum – manželská a rodinná poradna Kraje Vysočina. *Rozvodové a porozvodové poradenství a terapie*. 2017. [online] [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/index.php?nid=11300&lid=cs&oid=2763619>.

o sobě zárukou pozdějšího úspěšného života rodiny, jelikož pracovníci mohou na základě zjištěných poznatků prací s rodinou poukázat na nebezpečí, které může rodinu potkat, a upozornit na ně, ovšem pozdější řešení záležitosti pouze na ochotě rodiny dané problémy řešit.⁷⁸

2.11 Příprava mladých lidí na manželství

Uzavření manželství v dnešní době již není záležitostí celé rodiny, nýbrž záležitostí pouze muže a ženy. V praxi to bývá tak, že si muž a žena vyberou partnera a v rodině pouze oznámí, že se budou brát. V případě, kdy rodina se sňatkem nesouhlasí, nepokládají snoubenci tento zádrhel za tolik problematický. Je zřejmé, že volba partnera se oproti minulým letům jasně změnila, a je nutné podotknout, že větší míra otevřenosti ve výběru partnera dává mladým lidem větší pravděpodobnost „přehmatu“.

Při výběru partnera hraje roli soubor očekávání, každý z nás má ve své mysli vytvořeného ideálního partnera. Transkulturní studie očekávání určujících volbu partnera ukazují, že muži kladou ve všech kulturách vzhled a mládí partnerky mezi hodnoty nejdůležitější. Také ženy téměř bez výjimky očekávají, že muž bude o několik let starší a bude schopen rodinu ekonomicky zajišťovat. Je tedy zřejmé, že muži i ženy mají zájem na prosperitě a stabilitě rodiny, kterou chtějí založit.⁷⁹

„V našem kulturním prostředí je nepsanou podmínkou zamilovanost, tedy jakýsi stav vědomí, kde jsme partnerem fascinováni a idealizujeme si ho, tento stav trvá pouze několik měsíců, přičemž přichází stav strážlivějšího vědomí, kdy je již možné abychom partnera začali realisticky hodnotit.“⁸⁰

Manželé Kratochvílovi se ve své knize pokusili vystihnout očekávání partnerů vůči sobě. Všechna očekávání jsou realistická a ve vztahu splnitelná, pokud jsou tato očekávání dlouhodobě zanedbávána, mají za následek problémy ve vztahu.

---

⁷⁸ Srov. Veselá, R. a kol. *Rodina a rodinné právo*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 283 s. ISBN 80-86432-93-9, s. 33.

⁷⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha 1993, s. 51.

⁸⁰ Tamtéž, s. 52.

Očekávání žen:

- *posedět a popovídat*

Žena očekává, že muž bude poslouchat běžné starosti jejího každodenního života a zároveň očekává, že i muž bude ženě vyprávět své starosti.

- *duševní porozumění*

Žena chce s mužem sdílet i své niterné pocity bez zlehčování a ironizování. Touží s mužem vést rozhovor týkající se hodnot a životních názorů.

- *vycítit, co žena potřebuje*

Žena chce, aby muž vycítil její potřeby a reagoval na ně. Vyplývá z toho, že žena potřebuje být oceňována.

- *vyjadřovat lásku celým svým životem*

Toto očekávání navazuje na předchozí požadavky. Žena očekává důkazy toho, že je mužem milována.

Analogicky vypadají očekávání mužů:

- *uvařeno, uklizeno*

Muž očekává, že bude domácnost v dobrém stavu, zároveň očekává vytvoření příjemného domova, kde budou naplňovány jeho základní potřeby.

- *neobtěžovat s problémy*

Muž čeká, že provoz rodiny poběží zcela pod vedením ženy a on bude jen minimálně obtěžován jejími těžkostmi.

- *sex, kdykoliv se mi zachce*

Muž se cítí být pánem v sexuální sféře, nepředpokládá a nepočítá s tím, že by měl být odmítnut

- *stálý obdiv*

Muž očekává, že žena bude obdivovat jeho výkony jak v práci, tak v rodině.⁸¹

Nejen na základě poznatků prezentovaných v předchozích podkapitolách je důležité zdůraznit potřebu přípravy na manželství mezi mladými lidmi. Posilovat u nich vědomí, že manželství je originální dílo, na němž je třeba pracovat.

---

⁸¹ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha 1993, s. 59.

Pro mladé lidi je podstatné, aby si před vstupem do manželství uvědomovali, že manželský sňatek přináší chvíle radostné, ale v opačném případě i chvíle plné strastí. Mladý pár si má uvědomit všechny skutečnosti manželství, aby mohl do budoucna plně podporovat jeho harmonický chod, při kterém mu může pomáhat i jiný manželský pár.

2.12 Shrnutí

Do manželské smlouvy vstupuje muž i žena na základě svobodného rozhodnutí, manželskou smlouvu uzavírají v případě občanského sňatku před státem a v případě církevního před Bohem. Je tedy zřejmé, že pro rozvod je takovýto postup obdobný. Rozvod manželství v dnešní době není jednoduchou záležitostí, jak tomu mohlo být v dobách minulých, kdy pro rozvod „stačil“ pouhý rozlukový list.

Nyní může být rozvod zdoluhavým procesem – zvláště v případě, kdy jsou v manželství nezletilé děti. Rozvod manželství je pro všechny zúčastněné emoční zátěží, především pro děti, a to nejen proto, že zahrnuje majetkové vyrovnání i úpravu styku rodičů s nezletilým dítětem. V tomto případě přichází na řadu práce sociálního pracovníka z odboru sociálně-právní ochrany dětí, který hájí zájmy dítěte a hodnotí jednotlivé domácnosti. Je třeba vzít v potaz, že každý rozvod je stejně jako každé manželství „originálním“ dílem manželů a průběh každého z nich se od sebe navzájem odlišuje. V dnešní společnosti je zřejmý fenomén nesezdaného soužití, ve kterém se často objevují děti. V těchto případech je rozchod takovéto formy soužití obdobný s rozvodem manželství – především proto, že zde soud řeší úpravu styku rodičů s nezletilými dětmi.

Mezi občanským a církevním sňatkem existují určité rozdíly, a to jak v uzavírání manželství, tak i v jeho případném rozvodu. V církevním právu je rozvod manželství přípustný pouze na základě určitých okolností a proces rozluky manželství je poměrně složitější, než je tomu u rozvodu občanského sňatku. V České republice je možné využít rozvodové a porozvodové poradenství, které pomáhá účastníkům rozvodového řízení při řešení složitých situací, které s sebou tento proces nese. Pro výběr partnera hraje důležitou roli určitý soubor očekávání, který ne vždy později naplní opravdové očekávání obou partnerů, je proto důležité uvědomit si důležitost přípravy mladých lidí na manželství, a tím do budoucna zamezit případným rozvodům. Podstatnou roli pro fungování manželství

je také příprava mladých lidí na tento vztah, při kterém mu může pomáhat jiný manželský pár.

3. Sociální práce s rodinou

„Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.“⁸² Sociální pracovníci a pracovníci v sociálních službách pomáhají jednotlivcům, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Mimo jiné pomáhají vytvářet příznivé společenské podmínky pro jejich uplatnění ve společnosti. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, se sociální práce snaží vytvářet co nejdůstojnější podmínky pro jejich život.⁸³

Je tedy zřejmé, že sociální práce ovládá každou oblast lidského života, ovšem i přesto je v dnešní době považovaná za zbytečnou. Její hodnotu člověku ozřejmí až fakt, kdy působení sociální práce ve svém životě potřebuje. V této kapitole se budeme zabývat především sociální prací v rodině, která úzce souvisí s problematikou rozvodovosti a napomáhá v řešení problému v rodině.

3.1 Historie sociální práce

Sociální práce stejně jako její teorie prošly složitým historickým vývojem a prodělaly řadu změn. „Sociální práce z pohledu, který je nám dnes známý, se začala vyvíjet v 19. a 20. století.“⁸⁴ O sociální práci bychom mohli hovořit od samého vzniku lidstva a ve všech starověkých civilizacích, kde probíhala v podobě péče o chudé, staré nebo sirotky. V řadě civilizací vznikaly útulky pro staré lidi, sirotčince pro opuštěné děti nebo nemocnice a bezplatné školy. Především ve starověku, ale i v pozdější době, měla v těchto formách pomoci své patřičné místo církev. První státní zásahy v podobě státní garance byly v Anglii za vlády panovníka Jindřicha VIII. vydané na počátku 16. století. Každý žebrák musel vlastnit patřičné

---

⁸² MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 97880-7367331-4, s. 11.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 11.

⁸⁴ NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0, s. 7.

potvrzení, které mu povoluje žebrání. Dosáhl tím registrace žebráků, díky čemuž bylo možné sledovat chudobu.⁸⁵

Zásadním zvratem pro rozkvět sociální práce byla doba modernizace a s ní související industrializace.⁸⁶

Na konci 19. století začaly vznikat státní systémy sociálního zajištění. Dávky sociálního zabezpečení byly určeny především pro ty, kteří je nejvíce potřebovali. Na přelomu 19. a 20. století začaly některé politické strany podporovat plošné podpory pro hendikepované. Tento trend byl prakticky využíván až mezi první a druhou světovou válkou, zřetelně až po druhé světové válce.⁸⁷

Na území České republiky se sociální práce vyvíjela od středověku, svého vrcholu dosáhla v období před druhou světovou válkou. Změna přišla v období komunistického režimu, kdy dlouho utvářenou soustavu značně změnila centralizace a praktické zrušení nestátního sektoru. V dnešní době se tedy můžeme navracet k předválečným tradicím. Stejně jako v jiných civilizacích fungovala i na území České republiky sociální práce od středověku ve formě vznikajících špitálů, nalezců, sirotčinců. Ve všech těchto organizacích hrála velkou roli církev. Postupem let začaly i obce, města a stát do sociální sféry prostupovat a více se na ní podílet.⁸⁸

„Překotný vznik mnoha dobrovolných spolků či institucí po roce 1918 přinesl z dnešního pohledu několik komplikací, kdy kompetence jednotlivých programů byly neúplné a nekoordinované laické nadšení pro dobrovolnou činnost přinášely kompetenční spory a zpomalovaly práci s klienty.“⁸⁹ Do tohoto období vchází první generace odborně vyškolených sociálních pracovníků, kteří byli považováni za postradatelné, a ve sféře sociální práce zabrali vůdčí postavení lékaři, pedagogové a právníci. První průkopnicí sociální práce v novinách byla v roce 1914 Alice Masaryková. O čtyři roky později založila Ženskou vyšší školu pro sociální péči, kde studium probíhalo po dobu jednoho roku. Vzhledem k tomu, že Alice Masaryková z politických důvodů nemohla oslovovat úřady, byla zakladatelkou

---

⁸⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha 2007. s. 93.

⁸⁶ Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno 2001, s. 8.

⁸⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha 2007. s. 98-100.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 111-112.

⁸⁹ Tamtéž, s. 123.

ženské školy oficiálně Anna Berkovcová.⁹⁰ Od roku 1926 začaly vznikat střední sociální školy jako součást odborných škol pro ženská povolání. Zajímavostí je, že do této doby bylo působení sociální práce především pro ženy.

Po politickém převratu v roce 1989 se začala sociální práce vyučovat na vysokoškolské úrovni. S novým režimem se zároveň začaly objevovat nové problémy, které byly v minulém období pouze okrajové a jejich řešení bylo teprve třeba hledat či modifikovat modely práce, které byly vyzkoušené v jiných zemích. Formování sociální práce je nekončící proces, při kterém tato disciplína neustále dohání dnešní neustále se měnící společnost.⁹¹

3.2 Úrovně sociální práce

Sociální práce se rozlišuje v několika úrovních podle činnosti v sociální práci, a to na mikroúroveň, střední úroveň a makroúroveň. „*Mikroúrovni se myslí případová práce, střední úroveň se zabývá prací s rodinami a malými skupinami a makro úroveň se zabývá prací s velkými skupinami, organizacemi, komunitami a zaměřuje se také na sféru veřejného mínění i politiky.*“⁹² V této práci se soustředíme především na sociální práci ve střední úrovni, která se zaměřuje na práci s rodinami. Práce s rodinou může cílit pouze na jednu rodinu nebo na skupinu rodin. Dále napomáhá rodinám zlepšit její fungování, vylepšit rodinnou komunikaci, vymezení role jednotlivých členů rodiny nebo také vytyčení hranic odpovědnosti mezi členy rodiny.⁹³

3.3 Hodnoty v sociální práci

„*Sociální pracovníci jako profesní skupina sdílejí společné hodnoty, které jsou obsaženy v etickém kodexu.*“⁹⁴ Hodnoty jsou pro sociální práci podstatnou složkou především pro formování vztahu mezi pracovníkem a klientem. Zároveň ovlivňují, jakou metodu sociální práce sociální pracovník použije při řešení etických dilemat.⁹⁵

Každý sociální pracovník se při práci s klientem řídí určitým hodnotovým směrem, Frederic G. Reamer rozpracoval šest hodnotových směrů, které jsou

⁹⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha 2007, s. 126-127.

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 151-153.

⁹² MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8, s. 14.

⁹³ Tamtéž, s. 14.

⁹⁴ Tamtéž, s. 33.

⁹⁵ Srov. Tamtéž, s. 33.

z historického pohledu patrné a vykazují různé stupně trvanlivosti. Jedná se o následující směry:

1. *Paternalistická orientace*

Směr, který byl populární koncem 19. a začátkem 20. století. Sociálnímu pracovníkovi šlo o vylepšení mravního profilu klienta tak, aby klient žil ctnostně a byl užitečný.

2. *Orientace na sociální spravedlnost*

Tento přístup se upoutával na změnu, jejímž cílem bylo nastolení rovných příležitostí, redistribuce bohatství a nestigmatizující příspěvky a služby. Kultura podle této teorie ztratila svou morální citlivost. Chudoba, nezaměstnanost se stávaly vedlejšími produkty.

3. *Náboženská orientace*

Tento pohled nese prvky z obou předchozích orientací. Jedná se o transformaci náboženského přesvědčení sociálního pracovníka ve smysluplnou sociální službu. Jejím základem je reprezentování křesťanské lásky mezi jednotlivci.

4. *Klinická orientace*

Jedná se o orientaci, která se zaměřuje na řešení etických dilemat v sociální práci. Pro tuto orientaci je důležitý vztah mezi hodnotami sociálního pracovníka a hodnotami klienta: jde o prospěch a ochranu klienta.

5. *Defenzivní orientace*

V této orientaci jde především o ochranu sociálního pracovníka. Tato orientace vznikla na základě toho, že byly často zveřejnovány nepravdivé informace a způsobu práce sociálních pracovníků.

6. *Morálně neutrální orientace*

Stoupenci této orientace jsou sociální pracovníky, kteří ve své práci praktikují především technický přístup k celé sociální práci. Základem je absence jakýkoliv morálních a hodnotových soudů.⁹⁶

Zároveň profese sociální práce předepisuje svým pracovníkům několik *instrumentálních hodnot*, které jsou ověřeny na základě několikagenerační praxe, kterými jsou: respektování svobodného rozhodování klientů, respektování důvěrnosti sdělených informací, zachování sféry působnosti sociální práce a zodpovědnost vůči klientům, zaměstnavateli, obci nebo komunitě a profesi.⁹⁷

Ve vztahu sociálního pracovníka a klienta je nutné, aby se sociální pracovník řídil jakýmsi principy, které mu pomáhají v řešení klientovy situace. Felix Biestek rozpracoval následující principy, kterými by se měl sociální pracovník při práci s klientem řídit:

- a) *Individualizace*: sociální pracovník odprošťuje od stereotypů a předsudků a zvolí individuální přístup ke klientovi, který uznává jeho vlastní jedinečnou kvalitu.
- b) *Vyjádřování pocitů*: sociální pracovník dává klientovi prostor volně vyjádřit své pocity včetně negativních pocitů.
- c) *Empatie*: sociální pracovník se vcitňuje do klientových pocitů.
- d) *Akceptace*: sociální pracovník vnímá klienta takového, jaký je, a podporuje u něj jeho vnitřní pocit hodnoty a důstojnosti.
- e) *Nehodnotící postoj*: sociální pracovník před klientem nemoralizuje – nepřipisuje mu vinu za danou situaci, může hodnotit jeho postoje nebo jednání v případě, že to považuje v jednání s klientem za vhodné.
- f) *Sebeurčení*: sociální pracovník respektuje klientovo právo na rozhodování a výběr mezi možnostmi.

---

⁹⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 33-34.

⁹⁷ Srov. ŘEZNIČEK, I. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-00-1, s. 31-32,

- g) *Diskrétnost*: sociální pracovník zachovává důvěrné informace o klientovi. Diskrétnost je základním právem klienta a etickým závazkem sociálního pracovníka.⁹⁸

3.4 Sociální pracovník a jeho kompetence

V České republice se kompetencemi sociálního pracovníka zabývá Zuzana Havrdová se svými spolupracovníky. Kompetence chápe jako funkcionální projev profesionální role. Soustava základních kompetencí byla inspirována materiálem britské ústřední rady pro vzdělání a trénink v sociální práci, který shrnuje požadavky pro udělení diplomu v sociální práci, jsou přitom zohledněny i standardy vzdělání v sociální práci užívané v České republice.⁹⁹

V soustavě nalezneme následující schopnosti a dovednosti:

- rozvíjet účinnou komunikaci,
- orientovat se a plánovat postup,
- podporovat a pomáhat k soběstačnosti,
- zasahovat a poskytovat služby,
- přispívat k práci organizace,
- odborně růst.

Každá z kompetencí obsahuje další kritéria, která ji blíže definují. Pro tuto práci nám ovšem postačí stručný souhrn kompetencí, které by sociální pracovník měl vykazovat.

V práci sociálního pracovníka hraje podstatnou roli také jeho osobnost a jeho osobnostní předpoklady a kvality, při kterých může čerpat z vlastních životních zkušeností. U osobnosti sociálního pracovníka můžeme rozlišovat šest kvalit.¹⁰⁰

1. *Humánní tendence*

Sociální pracovník musí projevovat zájem o lidi a chtít jim pomoci. V tomto případě humánní tendence znamená, že sociální pracovník musí sám v sobě

---

⁹⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 37-38.

⁹⁹ Srov. HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5, s. 15.

¹⁰⁰ Srov. LÜSSI, P. *Systematische Sozialarbeit. Praktisches Lehrbuch der Sozialberatung*. In SAUMEROVÁ, E. *Vztah sociálního pracovníka a klienta v systematické sociální práci*. In MLČÁK, Z., K. PAULÍK a H. ZÁŠKODNÁ (ed.). *Osobnost v kontextu prosociálního chování a zátěžová odolnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-532-4, 2006. ISBN 80-86991-74-1, s. 176.

zaujmout vnitřní postoj k člověku, ve kterém se projeví jeho sklon k tomuto povolání. Humánní tendence se projevují především tolerantním chápáním lidských slabostí, v soucitu, cítění, intuici apod.

2. *Schopnost komunikace*

Schopnost komunikace patří k základním schopnostem osobnosti sociálního pracovníka. Za komunikaci považujeme verbální i neverbální formu komunikace. Styl komunikace sociálního pracovníka musí vždy působit nenuceně a otevřeně, v opačném případě by mohl klient mít problém s ním komunikovat.

3. *Iniciativa a dynamika*

Iniciativa a dynamika jsou kvality sociálního pracovníka, které se u něj začnou projevovat v situacích, kdy usiluje o změnu a řešení sociálního problému a vyvíjí vliv na klienty, u kterých se snaží určitou formu chování nebo jednání změnit, aby vedlo ke změně.

4. *Stabilita*

Tato kvalita sociálního pracovníka se projevuje samostatností, rozhodováním a výkonnostní zátěží. Samostatnost mu pomáhá zůstat sám sebou a předchází tak ovlivňování ze strany ostatních lidí. K této kvalitě sociálního pracovníka je třeba především duševní síla, trpělivost a shovívavost.

5. *Sociální inteligence*

Kvalita sociální inteligence se může projevovat jako schopnost poznávání, která pomáhá sociálnímu pracovníkovi porozumět lidem, jejich problémům, názorům a chování.

6. *Mravní integrita*

Kvalitou mravní integrity je obdařen sociální pracovník, který se opravdově zajímá o utrpení klientů v jejich tíživé životní situaci, kdy zároveň svými postupy a chováním prokazuje opravdové sociální cíle.¹⁰¹

---

¹⁰¹ Srov. LÜSSI, P. Systematische Sozialarbeit. Praktisches Lehrbuch der Sozialberatung. In SAUMEROVÁ, E. Vztah sociálního pracovníka a klienta v systematické sociální práci. In MLČÁK, Z., K. PAULÍK a H. ZÁŠKODNÁ (ed.). Osobnost v kontextu prosociálního chování a zátěžové odolnosti, s. 176-178.

Osobnost každého člověka podmiňuje lidské chování ve společnosti a na základě osobnostních rysů vznikají ve společnosti skupiny lidí, kteří si pomáhají. V případech, kdy sociální pracovník nevykazuje správné osobnostní předpoklady pro práci v sociální sféře, může dojít ke zkomplikování řešení různých případů, u kterých může dojít i k pozdějším negativním následkům. Z těchto důvodů je třeba poukázat na osobnostní rysy sociálního pracovníka.

3.5 Sociální fungování

Oldřich Matoušek ve své encyklopedii sociálních služeb definuje sociální fungování jako kvalitu společenských vazeb jednotlivce, která je obvykle posuzována podle kvality vztahu k lidem, využití vlastního potenciálu, plnění požadavků společenského prostředí. Pojem „sociální fungování“ dále reflektuje schopnost klienta odpovídat na nároky prostředí a dále samy nároky prostředí. Problémy sociálního fungování jsou důvodem k tomu, aby se klient spojil se sociálním pracovníkem. Společně se pak pokoušejí řešit, aby tím zvyšovali klientovu kvalitu života.¹⁰² Sociální fungování je stěžejní částí sociální práce. Sociální fungování úzce souvisí i s problematikou rozvodovosti, a to především proto, že některé problémy v rodinném životě, které mohou být prvním krokem k rozvodu, lze za pomoci sociálního pracovníka a zlepšení sociálního fungování klienta vyřešit jiným způsobem. Pokud k této pomoci z různých důvodů nedojde před rozvodovým řízením, může obnovení nebo zlepšení sociálního fungování klientovi pomoci i v porozvodové situaci, kdy se v některých z případů jeden z manželů dostane do situace, kterou není schopen řešit sám vlastními silami.

3.6 Dilemata v sociální práci

V sociální práci se sociální pracovníci často setkávají s řadou dilemat. Při práci s rodinou v rozvodovém procesu se u sociálního pracovníka některá dilemata mohou objevovat také. Cílem této kapitoly je nastínit základní dilemata, se kterými se může sociální pracovník v práci s klienty setkat. Dilema je někdy nutná, obtížná volba mezi dvěma vzájemně se vylučujícími možnostmi.¹⁰³ V případě rozvodu rodiny se může jednat o dilema sociálního pracovníka, jenž volí

---

¹⁰² Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha 2016, s. 208.

¹⁰³ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. 8. vyd., v SPN vyd. 3., rozšířené a doplněné. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7235-446-7, s. 112.

mezi umístěním dítěte do péče matky nebo otce dítěte. Dalo by se říci, že s tímto dilematem se sociální pracovník setkává při každém rozvodovém řízení, ve kterém se vykytují děti. Bylo by možné dilemata v sociální práci rozpracovat komplexněji, pro účely této diplomové práce však postačí pouze jejich stručný nástin.

Libor Musil uvádí následujících sedm typů dilemat, se kterými se v sociální práci mohou sociální pracovníci setkat:

1. Komplexní, nebo zjednodušené cíle

Michael Lipsky tvrdí, že zjednodušování cílů je jedním ze tří způsobů, jak se se sociální pracovníci a další poskytovatelé sociálních služeb vyrovnávají s celkovou neurčitostí podmínek své práce. Tento autor dále řadí sociální pracovníky a další poskytovatele osobních sociálních služeb mezi úředníky v první linii- jsou to pracovníci veřejných služeb, kteří jsou s občany v pravidelném a přímém kontaktu. Sociální pracovník se často setkává s klienty, kteří nepřicházejí dobrovolně a mnohdy nepatří do společenských vrstev, které jsou zcela odlišné od jejich životních cílů.¹⁰⁴ Lipsky uvádí, že s těmito problémy se sociální pracovníci vyrovnávají několika způsoby, a to zjednodušováním složitých cílů, omezováním poptávky a nerovným zacházením s klienty na základě předsudků.¹⁰⁵ Dilema mezi komplexností a zjednodušováním cílů vyplývá z nejasnosti cílů v sociální práci.¹⁰⁶

2. Množství klientů, nebo kvalita služeb

V předešlém dilematu jsme představili tři druhy vyrovnávání se s pracovními podmínkami, pro tento typ dilematu budeme reflektovat typ druhý, a to omezování poptávky. Tento typ je základním jevem mezi kvalitou služeb a množstvím klientů. Jako jasná se zde jeví otázka, zda je optimální poměr ve sféře sociálních služeb mezi množstvím klientů a malým množstvím pracovníků. Zvládání velkého počtu klientů v některých případech i nadbytku

¹⁰⁴ Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9, s. 47.

¹⁰⁵ Srov. LIPSKY, M. *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. 30th anniversary expanded ed. New York: Russell Sage Foundation, c2010. ISBN 9780871545442, s. 83-85.

¹⁰⁶ Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno 2004, s. 47-50.

omezuje kvalitu sociálních služeb a práci sociálního pracovníka ve dvou směrech, a to omezováním času, energie a pozornosti, kterou může pracovník věnovat jednotlivým klientům. Druhým případem je ovlivňování kultury práce: sociální pracovníci si zvykají podřizovat tempo a povahu své práci, aby stíhali větší počet klientů.¹⁰⁷

3. *Neutralita, nebo favoritismus*

Tento typ dilematu souvisí se třetím typem vyrovnávání se sociálních pracovníků, a to neutrálním přístupem bez předsudků a rozlišování klientů podle vlastností, které jsou jim ve společnosti přisuzovány. Lipsky tvrdí, že k rozlišování mezi klienty dochází ze čtyř základních důvodů. Společnost totiž od služeb sociální práce očekává, že budou pružně reagovat na neopakovatelné situace a budou k lidem přistupovat s ohledem na individuální okolnosti v jejich životě. V druhém případě mohou sociální pracovníci věnovat větší pozornost určité části klientů, protože chtějí pomáhat ke zlepšování života lidí. Třetím důvodem je lepší hospodaření se zdroji, v případě, kdy si organizace rozlišuje kategorie klientů, především na základě zákona o využívání veřejných služeb. Posledním, čtvrtým důvodem rozlišování mezi klienty je skutečnost, že poskytování služeb odlišné kvality různým kategoriím klientů může pracovníkům sociálních služeb pomáhat při zvládnání jejich pracovní zátěže, nejednoznačností a psychického napětí jejich práce.¹⁰⁸

4. *Jednostrannost, nebo symetrie ve vztahu s klientem*

Na základě poznatku z výzkumu kultury organizací pracovníci služeb sociální práce se často potýkají s obtížně řešitelnou otázkou, zda mají klienty usměrňovat podle svých představ, nebo je respektovat jako své partnery. Za touto otázkou se skrývá dilema, které bývá pojmenováno jako střet mezi kontrolou, autoritou nebo monologem a péčí a podporou neboli dialogem. Monolog je v tomto případě chápán jako synonymum jednostranného

---

¹⁰⁷ Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno 2004, s. 61-75.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 77-83.

ovlivňování, v opačném případě dialog symbolizuje symetrický vztah mezi pracovníkem a klientem.¹⁰⁹

5. *Procedurální, nebo situační přístup*

V tomto typu dilematu pracovník sociálních služeb zahrnuje problematiku vnímavosti vůči individuálním okolnostem klientova života. Pracovníci se potýkají s tím, že klienta spojují s představou spisu nebo kolonkou. Pracovníci často řeší klientův problém předem připraveným postupem a nelze přitom přihlížet k individuálním vlastnostem klientova problému. Procedurální přístup předpokládá, že se klient na organizaci obrací s jasným a předem očekávaným požadavkem, který poté pracovník řeší. V opačném případě situační přístup řeší klientův problém a předpokládá další okolnosti klientova života, které je třeba prozkoumat a posoudit. Je zřejmé, že sociální pracovník si mnohdy mezi těmito dvěma způsoby vybírá a málokdy je v praxi možné oba tyto způsoby použít zároveň. Je zřejmé, že každá organizace má jiné způsoby řešení klientova problému, které mnohdy nemusí situaci vyřešit.¹¹⁰

6. *Materiální, nebo nemateriální pomoc*

Rozdíl mezi materiální a nemateriální pomocí je podle Geerta van der Laana možné ozřejmit metaforou z lékařského prostředí. Zatímco materiální pomoc je svou povahou blízká základnímu ošetření, nemateriální pomoc je svým charakterem podobná léčbě. Materiální pomoc chce klientovi poskytnout momentální péči a zajistit uspokojení aktuálních potřeb. Nemateriální pomoc je dlouhodobější a jejím cílem je zlepšení schopnosti klienta zvládat a zlepšovat životní situace vlastními silami. V tomto případě musí sociální pracovník především zvážit, zda je pro klienta lepší pomoci mu, aniž on sám musí jakkoliv přispět, a ve druhém případě se snaží o zlepšení jeho životní situace, kterou vlastními silami a pod vedením pracovníka, řeší.¹¹¹

---

¹⁰⁹ Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno 2004, s. 90-95.

¹¹⁰ Srov. tamtéž, s. 110-117.

¹¹¹ Srov. tamtéž, s. 128-133.

7. *Zasáhnout, či nezasáhnout*

Pracovníci se musí v každém případě vyvarovat dvou chyb: nesmějí jednat na základě falešného poplachu, a tím pádem nesprávně zasáhnout. Nesmějí se však dopustit nedbalosti a nesprávně nezasáhnout.¹¹² Sociální pracovník musí problém klienta důkladně zmapovat a vyvarovat se unáhlených kroků, které by mohly mít horší následky. Je ovšem potřeba zároveň brát v úvahu fakt, že v případě, kdy se daný problém neprojedná, mohl by mít také fatální důsledky.

Dilemata k sociální práci neodmyslitelně patří, stejně tak jako dilema patří ke každodenní situaci každého člověka. Rozdílem mezi dilematem v sociální práci a tím v osobním životě je, že sociální pracovník za svá rozhodnutí nese odpovědnost a může svým jednáním ublížit dalším lidem. To je nejspíše důvod, proč jsou dilemata v sociální práci tolik diskutovaným tématem.

3.7 Sociální práce s rodinou – sociální politika

3.7.1. Rodina

Rodina je od pradávna základní lidskou institucí, každý člověk má rodinu právě proto, že z ní pochází. Oldřich Matoušek ve slovníku sociální práce definuje rodinu jako „skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků, kterými mohou být adopce nebo sňatek.“¹¹³ Založení rodiny, její velikost i způsob rodinného soužití nebyly v našem civilizačním okruhu až do 19. století věci individuální volby, nýbrž věci celého okruhu rodiny.¹¹⁴ Rodina nevznikla pouze z přirozeného pohlavního pudu, ale především z potřeby své potomky chránit, pečovat o ně, předávat jim své zkušenosti, vzdělávat je a připravovat na život.¹¹⁵ Rodina je soužití rodičů a dětí jakožto soubor společně bydlících a hospodařících partnerů, nebo společného bydlení jednoho partnera, který pečuje alespoň o jedno dítě, a kde dochází k formování osobnosti člověka.¹¹⁶ Rodina je biologicky důležitá pro udržení lidstva, protože je považována na základní

---

¹¹² Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno 2004, s. 137-144.

¹¹³ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha 2016, s. 187.

¹¹⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 181.

¹¹⁵ Matějček, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6, s. 15.

¹¹⁶ Srov. DUKOVÁ, I., DUKA M., a KOHOUTOVÁ I. 2013. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada. 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.

jednotku společnosti.¹¹⁷ Během posledních let tuto instituci zasáhlo několik změn, které se dotkly její velikosti, významu a začlenění do společnosti.

Rodinu můžeme dále rozdělit na rodinu užší a širší: za užší rodinu se považuje rodič a dítě. Širší rodina zahrnuje vztahy mezi sourozenci a k dalším vzdálenějším příslušníkům rodiny, kterými jsou například prarodiče.¹¹⁸ Je nutné brát v potaz, že na definici pojmu rodiny lze nahlížet z mnoha úhlů, a to například z pohledu psychologa, právníka, sociologa či lékaře. Fungující rodina musí zajišťovat potřeby a požadavky všech svých členů, plnit funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti, a to ve všech etapách jeho života. Základní funkce rodiny, které by měla každá fungující rodina splňovat, jsou následující: biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a socializačně výchovná.¹¹⁹

3.7.2. Základní funkce rodiny a typologie rodin

Pro správně fungující rodinu je důležité, aby fungovaly všechny tyto funkce naráz a byly ve vzájemné harmonii. V případě, kdy rodina některou ze svých funkcí neplní, může být ohrožena.

Biologicko-reprodukční funkce

Tato funkce je podstatná jak pro společnost, tak pro samotného jedince. Na základě této funkce je instituce rodiny vytvářena. Rodina udržuje život počatého potomka a poskytuje mu potřebné podmínky k naplňování základních životních funkcí.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Touto funkcí rodina zajišťuje potřebné materiální podmínky, které jsou podstatné pro její rozvoj, a to pro všechny členy rodiny. Důvodem špatného naplňování této funkce může být nezaměstnanost jednoho z manželů nebo špatné přerozdělování finančních prostředků.

---

¹¹⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha 1993, s. 10.

¹¹⁸ Srov. MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1.

¹¹⁹ Srov. Dunovský, J. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 92.

Emocionální funkce

Tato funkce tvoří v rodinné instituci zvlášť nezastupitelnou funkci, a to především proto, že vazby mezi jednotlivými příslušníky jsou pro jednotlivé členy důležitým mezníkem pro jejich vývoj. Vzhledem k tomu, že se labilita moderní rodiny stále zvyšuje, stává se tato funkce zvláště významnou a stává se základní jistotou a citovým základem pro jednotlivé členy rodiny, především pro děti.¹²⁰

Socializačně-výchovná funkce

Vzhledem k tomu, že rodina je první institucí, která plní primární socializaci dítěte, stává se tato funkce také podstatnou. Rodina má za úkol vytvářet pozitivní citové vazby mezi jejími jednotlivými členy. To spočívá především v opravdovém a upřímném zájmu o dítě, kvalitní výchově a porozumění vývoji dítěte a v podpoře jeho rozvoje. Na druhé straně dbá na to, aby bylo dítě chráněno před nepříznivými vlivy společnosti, a pomáhá dítěti těmto vlivům čelit.¹²¹

V případě, že by všechny rodiny plnily všechny své základní funkce, nebyla by nutná žádná opatření, a tento fakt je ve společnosti jistě nemožný. V dnešní době je zcela normální jak výběr partnera, tak volba rodinného soužití.

Pro činnost sociálních pracovníků byly vytvořeny typologie rodin, které představují postupně ubývající schopnosti rodiny při zvládání těžkostí a napomáhají profesionálním pracovníkům zkvalitnit práci s rodinou.

Perfekcionalistické rodiny (represivní, úzkostně neurotické rodiny)

V takovýchto rodinách jeden nebo oba dospělí kladou nadměrný důraz na žádoucí způsoby chování, nežádoucí chování a překročení norem je doprovázeno vysokou úzkostí. V případě problémů v rodině nejsou do problému vtahovány státní instituce, výjimkou jsou rozvody, kdy musí zasáhnout soud i orgán pečující o ochranu práv dítěte zasáhnout. Takovéto rodiny jsou považovány za lépe ovlivnitelné a v případě problému vyhledávají pomoc samy z vlastní iniciativy.¹²²

---

¹²⁰ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 93.

¹²¹ Srov. tamtéž, s. 93.

¹²² Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 195.

Nepřiměřené rodiny (nezralé, neadekvátní, dětinské)

Jeden nebo oba dospělí v tomto typu rodiny spoléhají při řešení problémů na řešení zvenčí, které nalézají v rodině, širší komunitě nebo u sociálních pracovníků. Nejčastějšími problémy v takovém typu rodiny je neschopnost myslet na budoucnost, což je úzce spjato s obstaráváním peněz a s jejich následným hospodařením. Po správném a dlouhodobém přístupu sociálního pracovníka bývá i tento typ rodin dobře ovlivnitelný.¹²³

Egocentrické rodiny – (prestižní, chladné, rozštěpené).

Ve většině případů se jedná o rodinu s jedním dospělým (v tomto případě se jedná o otce), nebo o rodinu s oběma dospělými, kteří jsou pohlceni svým karierním růstem. V tomto typu rodiny nechybějí příjmy, vztahy mezi jednotlivými členy jsou v instrumentální rovině. Často se vyskytuje manželský nesoulad, který je mnohdy doprovázen násilím mezi členy rodiny. Děti v rodině jsou často problematické, zanedbávají školní docházku a někdy se u nich vyskytují psychiatrické obtíže.¹²⁴

Asociální rodiny (impulzivní, agresivní, deviantní, delikventní)

Tyto rodiny se vyznačují nedostatkem hodnotového a sociálního napojení na běžnou společnost. Jakékoli uspokojování vlastních potřeb provádějí bez ohledu na platné právní normy. Vztahy mezi jednotlivými členy jsou mělké a nezodpovědné. Narození dítěte je ve většině případů neplánované, často se vyskytuje zanedbávání a zneužívání dětí. Projevy agresivity se objevují i mezi dospělými, stejně jako užívání některých návykových látek a nezaměstnanost obou dospělých. Prognóza sociální práce u této rodiny není dobrá.¹²⁵

Pro samotné manželství hraje typologie rodiny velkou roli – především proto, že vztahy mezi jednotlivými členy zlehčují, nebo naopak zhoršují průběh rozvodového řízení.

---

¹²³ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 195.

¹²⁴ Srov. tamtéž, s. 195.

¹²⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008 s. 195.

3.7.3. Společenské postavení rodiny

Role rodiny a vymezení rodinného života se během posledních 50 let velmi změnila v celé České republice, dochází především ke změně rodinného chování, které se projevilo zejména v 70. letech, kdy byla cíleně tvořena populační politika země. V jejím důsledku se zvýšil počet sňatků a počet narozených dětí. Rozvody byly ve vztahu k sňatkům na velmi nízké úrovni.¹²⁶ Tento nárůst sňatků měla za následek především prarodinná politika, která podporovala novomanžele a mladé rodiny. V 80. letech je patrný odvrát od prarodinné politiky a je zaznamenán i nižší počet sňatku a narozených dětí. Největším posunem jsou 90. léta, kdy se mladí lidé snaží přibližovat chování západoevropské společnosti. Toto chování by se mohlo připisovat proměňující se ekonomice a sociálním podmínkám.¹²⁷ Na základě těchto proměn je zřejmé, že na rodinný život a manželství má velký vliv skutečnost, jaké ekonomické a sociální podmínky stát mladým lidem přináší. Je tedy zřejmé, že rodina během posledních let prošla velkou změnou – stejně jako její postavení. V minulých letech bylo žádoucí, aby příslušníci rodiny byli řádně oddáni, a na základě této skutečnosti byla rodina ze strany státu podporována. V dnešní době to již neplatí a podpora rodiny je ze strany státu poskytována i nesezdaným rodinám.

3.7.4. Sociální politika

*„Sociální politika se v moderním světě stala fenoménem velice frekventovaným a navíc velice kontroverzním a zpravidla i různě interpretovaným a velice náročným na veřejné zdroje“.*¹²⁸ Existuje řada pokusů definovat tento pojem, většina autorů se přitom omezuje pouze na vyjmenování toho, co sociální politika je a není, co upravuje a co ne.¹²⁹ Obecně lze říci, že sociální politika je politikou, která se primárně orientuje na člověka, na rozvoj a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, na rozvoj jeho osobnosti a kvality života.¹³⁰ *„Předmětem sociální politiky je vždy sociální solidarita, kterou prokazuje tím, že někoho před něčím chráníme, nebo tím, že někomu poskytneme, umožníme, v něčem*

¹²⁶ Srov. https://www.czso.cz/csu/czso/13-3102-08-za_rok_2008r__postaveni_rodiny._v_soucasne_ceske_spolecnosti_se_zamerenim_na_oblast_jiznich_cekh.

¹²⁷ Srov. tamtéž.

¹²⁸ KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 1997-. ISBN 978-80-7478-921-2, s. 17.

¹²⁹ Srov. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3, s. 27.

¹³⁰ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 17.

ho podporujeme nebo pro něco konáme“.¹³¹ Je tedy zřejmé, že sociální politika má velice významné místo v rámci společenského systému, a to především proto, že ovlivňuje sféru lidského života a zároveň se podílí na rozvoji společenského systému. I přesto je nutné si uvědomit, že pojem sociální politika je nejednoznačný.

Oldřich Matoušek ve svém slovníku sociální práce definuje sociální politiku jako „soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo udržení a fungování sociálního systému.“¹³² Sociální politika se projevuje zejména v různých předpisech a opatřeních, jež podporují fungování společenského systému.

Sociální politika směřuje ke změně a ovlivňování je nutné, aby sociální politika měla nějaké principy, jimiž se bude řídit a které pro ni samotnou budou určující.¹³³

Princip sociální spravedlnosti:

„Sociální spravedlnost je klíčovým principem sociální politiky“.¹³⁴ Ve slovníku sociální práce je sociální spravedlnost popisována jako spravedlnost týkající se postavení člověka ve společnosti.¹³⁵ Můžeme spravedlnosti rozumět jednak v právním smyslu a dále v sociálním smyslu. „Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství a také životní příležitosti a předpoklady mezi jednotlivé občany, případně sociální skupiny“.¹³⁶ Sociální politika tedy dává možnost spravedlivého žití svého života. Nejjednodušším příkladem může být bezplatné školství, kdy stát dává všem možnost bezplatně absolvovat základní školní docházku. Sociální spravedlnost dále dává jakési předpisy a požadavky, na jejichž základě se mohou lidé ucházet o pracovní místo tak, aby to bylo spravedlivé.¹³⁷

Princip sociální solidarity:

Sociální solidarita neboli vzájemná podpora a sounáležitost souvisí především s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti. „Solidarita je výrazem

---

¹³¹ TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha 2010, s. 183.

¹³² MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9, s. 211.

¹³³ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 27.

¹³⁴ Tamtéž, s. 27.

¹³⁵ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha 2016, s. 215.

¹³⁶ KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 28.

¹³⁷ Srov. tamtéž, s. 27-31.

lidského porozumění a pospolitosti vzájemné soudržnosti a také odpovědnosti“.¹³⁸ Principem solidarity je na základě svobodné vůle člověka podřídit se zájmu společnosti.¹³⁹ „*Cíle solidarity se mohou naplňovat prevencí či ochranou, terapií a rehabilitací nebo reintegrací.*“¹⁴⁰ Prevence se zaměřuje na ochranu či obranu lidských práv a intervenci proti porušování těchto předpisů jinými občany nebo organizacemi. Terapie se zaměřuje na poskytování různých dávek a podpor, což lze považovat za pasivní politiku anebo politiku aktivní. Patří sem poskytování služeb, které podporují sociální integritu, rozvoj člověka, popřípadě poskytování dočasných či přechodných dávek. Rehabilitace neboli reintegrace se zaměřuje na podporu života v přirozeném sociálním prostředí. Je poskytována především dávkami a službami, které podporují samostatnost.¹⁴¹

Princip ekvivalence:

Princip ekvivalence se ve své podstatě liší od principu solidarity a v literatuře obvykle není ani uváděn jako základní princip sociální politiky, ovšem při utváření moderních, složitě strukturovaných sociálních systémů nelze tento princip ekvivalence opomíjet. Princip ekvivalence můžeme vyložit jakožto princip rovnocennosti, který předpokládá, že přerozdělování všech sociálních dávek (důchodu, statků a služeb) bude vždy rovnocenné.¹⁴²

Princip subsidiarity:

„Princip subsidiarity je v moderních společnostech chápán jako princip spojující osobní odpovědnost se solidaritou. Subsidiarita vychází z přístupu k člověku jako individuu s jedinečnými vlastnostmi, vůlí, schopnostmi, dispozicemi, které je jedinec jaksi „povinen“ v mravním slova smyslu-využívat ku prospěchu a sociálnímu bezpečí svému a svých bližních.“¹⁴³ Stát požaduje po každém člověku, aby nejprve pomohl sám sobě dostupnými prostředky a v případech, kdy to nebude možné a nebude toho

---

¹³⁸ KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 32.

¹³⁹ Srov. tamtéž, s. 32-33.

¹⁴⁰ TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha 2010, s. 31.

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 31.

¹⁴² Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 34-37.

¹⁴³ Tamtéž, s. 37.

schopen, požádat o pomoc stát. Tímto lidé dokazují svou odpovědnost vůči svému životu, ale i vůči svému okolí.¹⁴⁴

Princip participace:

„V každé společnosti existuje značná odchylka individuálních i společenských cílů, zájmů, vůlí i schopností, předpokladů a možností k určitým činnostem“.¹⁴⁵

Na základě těchto skutečností je dáno každému člověku participovat na společenském životě. Hlavní myšlenkou participace je předpoklad, že pokud se budou lidé účastnit na rozhodování o zavedení různých předpisů, povede tento fakt k jejich přirozenějšímu přijetí.¹⁴⁶

3.7.4.1 Rodinná politika

„Rodinná politika ve své podstatě představuje souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny.“¹⁴⁷ Vzhledem k tomu, že se jedná o politiku průřezovou, zasahuje do nejrůznějších oblastí veřejného života společnosti jako je například: školství, zdravotnictví, bydlení, trh práce apod. Z druhé strany se ovšem jedná o oblast vysoce soukromou: musí respektovat autonomii rodin a schopnost samostatně se rozhodovat.¹⁴⁸

Konkrétní rodinná politika v jednotlivých státech může sledovat více cílů, které se vztahují – kromě rodiny jako celku – také na jednotlivé skupiny rodin, jež mají určité potřeby nebo procházejí zvláštním zatížením. V našem státě jsou za rodinu považovány osoby společně bydlící, manželé nebo partnerský vztah, ve kterém žijí. Obvykle se podpora rodin realizuje právními, ekonomickými a sociálními opatřeními. Největší podporu přitom získávají rodiny, v nichž jsou přítomny ekonomicky závislé děti a rodiče jsou v takové rodině nositeli biologické, ekonomické, výchovné a sociální funkce rodiny.¹⁴⁹

Je třeba rozlišit fakt, že rodinná politika se zaměřuje na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí, nikoli na přebírání těchto rolí a jakéhokoli

---

¹⁴⁴ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 37-38.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 39.

¹⁴⁶ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 39.

¹⁴⁷ MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: metodické „doporučení“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008. ISBN 978-80-86878-829, s. 8.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 8.

¹⁴⁹ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 378-384.

zasahování do vnitřního života rodiny.¹⁵⁰ Pojetí zákonné normy o státní sociální podpoře umožňuje realizovat přímou podporu rodiny při vytváření podmínek pro individuální řešení sociálních situací rodin, kde rozhodující iniciativa patří rodině a stát organizuje sociální solidaritu jako jeden z dominantních principů sociální politiky a rodiny.¹⁵¹

V rámci Evropské unie je rodinná politika především v kompetenci jednotlivých států, její obsah není na nadnárodní úrovni přesně vymezen, i když je všeobecně chápána, a i prakticky uplatňována jako soubor praktických opatření, která jsou zaměřena na rodinnou jednotku, na podporu rodiny v rámci sociální politiky.¹⁵²

V České republice se rodinná politika zaměřuje především na následující oblasti:

- a) *„Podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodin zaměřující se na:*
  - **finanční zajištění rodiny,**
  - **slučitelnost práce a rodiny podporou svobodného rozhodování rodin o způsobu zajištění péče o děti, v němž ani jedna z alternativ nebude znamenat sociální či finanční znevýhodnění,**
  - **služby pro rodiny,**
  - **finanční i nefinanční podpora rodičovské péče o děti.**
- b) *podpora všestranně vyhovujících rodinných a rodičovských kompetencí,*
- c) *podpora institutu manželství a jeho společenské prestiže,*
- d) *podpora rodin se specifickými potřebami,*
- e) *podpora všech subjektů podporující rodinu, jmenovitě zapojení krajů a obcí do rodinné politiky.“¹⁵³*

Obecným cílem rodinné politiky je vytvářet ve společnosti prostředí, které je pro rodinu celkově přátelské, legislativní i nelegislativní cestou usiluje o:

- a) *„odstranění překážek, kterým jsou rodiny vystaveny a které ohrožují jejich stabilitu,*

---

¹⁵⁰ Srov. MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: metodické „doporučení“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*, s. 8.

¹⁵¹ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 384.

¹⁵² Srov. tamtéž, s. 378.

¹⁵³ MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: metodické „doporučení“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*, s. 8.

- b) *vytváření podmínek pro fungování rodin a všestranně je podporuje,*
- c) *posiluje vědomí rodinných hodnot v celé společnosti,*
- d) *posiluje vlastní zodpovědnost rodičů a členů rodin navzájem.* ¹⁵⁴

Na základě podobnosti cílů a nástrojů je možné určit tři systémy: liberální, sociálně-tržní a univerzalistický, v nichž se uskutečňuje rodinná politika.

Liberální systém předpokládá především zodpovědnost občana za svá rozhodnutí a garantuje podporu státu pouze rodinám s nejnižšími příjmy nacházejícími se v pásmu chudoby. Role státu je v tomto systému doplněna aktivitami nestátních subjektů.¹⁵⁵ V tomto systému jsou dávky poskytovány cíleně, jedná se o dávky pro chudé bez majetku, tento systém je typický pro Spojené státy americké.¹⁵⁶

Sociálně-tržní systém vychází z předpokladu, že sociální potřeby rodiny by měly být uspokojovány primárně, a to na základě pracovních výkonů a zásluh. Státní podpora rodin je poté poskytována na základě testování příjmu rodiny a na společensky uznané minimální úrovni potřeb rodiny, která musí být totožná s hranicí sociálního minima. I v tomto systému je vytvářen dostatečný prostor pro nestátní subjekty. Posledním systémem je univerzalistický systém, který často zahrnuje státní podporu převážné většiny nebo i všech rodin, nezávisle na tom, zda sociální podporu potřebují. V tomto systému je značné nebo i úplné omezení nestátních subjektů v rámci podpory rodin. Všechny výše představené systémy je přitom třeba považovat pouze za modelové situace.¹⁵⁷

3.7.4.2 Nástroje pro podporu rodin

*„Pojetí zákonné normy o státní sociální podpoře umožňuje realizovat přímou podporu rodin při vytváření podmínek pro individuální řešení sociálních situací rodin, kde rozhodující iniciativa patří rodině a stát organizuje sociální solidaritu jako jeden z dominantních principů sociální politiky pro rodiny.“*¹⁵⁸ K tomu, aby byla státní sociální podpora cílená a byla poskytována především na místech,

¹⁵⁴ MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: metodické „doporučení“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*, s. 8.

¹⁵⁵ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika* Krebs. Praha 1997, s. 378.

¹⁵⁶ Srov. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha 2010, s. 246.

¹⁵⁷ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 378-379.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 384.

kde je jí zapotřebí, je v současné rodinné politice zajištěna možnost konfrontována základními minimálními náklady na život občana a celé rodiny s jejími pracovními příjmy.¹⁵⁹

Státní sociální podporu pro rodiny můžeme dále dělit na přímou podporu rodiny a nepřímou podporu rodiny.

Přímá podpora rodiny: tato forma státní sociální podpory se realizuje v osmi dávkách, o které musí občan požádat okresní soud. Tyto dávky se dále mohou rozdělit na další dvě skupiny, a to dávky, které jsou poskytovány bez zohledňování výše příjmu ze zaměstnání (rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, pohřebné a příspěvek na školní pomůcky). Další dávky jako přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení, do této skupiny se nově přidala i sociální dávka porodného.¹⁶⁰ Do této skupiny spadají také dávky v mateřství, které jsou určené výhradně pro potřeby ženy, nikoliv dítěte a jsou proto vázány na předchozí výdělek ženy.¹⁶¹

Nepřímá podpora rodiny: „Státní podpora rodin se v České republice uskutečňuje i systémem odpočitatelných položek daně z příjmu fyzických osob, který však neumožňuje realizovat sociální transfery ke všem sociálním skupinám, protože je mohou využívat pouze plátcí daně“.¹⁶² Prvním odpočtem se stává odpočet na vyživované dítě, které pomáhá snížit základ roční daně. Druhým odpočtem, který podporuje rodinu, je odpočet na manžela nebo manželku žijící s poplatníkem v domácnosti za předpokladu, že nemá vyšší příjmy než poplatník.¹⁶³

3.7.4.3 Sociální služby

„Termín sociální služba (social service) je používán k označení druhu sociální péče poskytované konáním (službou) státní (obecní) instituce ve prospěch jiné osoby, šířeji činnost (výkonu) ve prospěch občanů poskytovaných soukromoprávní nebo veřejnoprávní institucí přímo nebo soukromoprávní institucí za podpory veřejnoprávní instituce, sociální práce (odborná činnost profesionálních pracovníků)

¹⁵⁹ Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 384.

¹⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 385.

¹⁶¹ Srov. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha 2010, s. 242.

¹⁶² Srov. KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha 1997, s. 386.

¹⁶³ Srov. Finanční správa. *Daňové zvýhodnění v roce 2015*. [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/novinky/2015/danove-zvyhodneni-v-roce-2015-5600>.

*ve prospěch lidí v sociální nouzi.*¹⁶⁴ Je tedy zřejmé, že sociální služby mají v každém státě důležité místo. Široká veřejnost může často považovat všechny sociální služby za veřejné. Rozdíl mezi těmito dvěma sektory je, že sociální služby jsou financovány z veřejných rozpočtů a vztahuje se na ně podrobnější legislativní zákon, díky kterému je jejich fungování ovlivněno politickým rozhodováním států, krajů a obcí. Přesnější definicí pro sociální služby je, že se jedná o služby, které jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit nebo společnost chránit před riziky, jichž jsou tito lidé nositeli.¹⁶⁵ Je tedy zřejmé, že sociální služby jsou zde jako služba lidem a ti je mohou využívat bezplatně. Sociální služby se zaměřují na jednotlivce, rodiny i celé skupiny.

V České republice mohou být zřizovateli zařízení poskytujících sociální služby obce, kraje a Ministerstvo práce a sociálních věcí. V případě, že takovou službu zřizuje obec, může ji zřizovat jako vlastní organizační složku bez právní subjektivity, kterou obce využívají v případech, kdy se jedná o službu nenáročnou na personál, prostory a techniku. Dále mohou obce zřizovat příspěvkové organizace, které mají samostatnou právní subjektivitu. Kraje mohou zřizovat sociální služby v rámci samostatné působnosti, a to se stejnými podmínkami, jako tomu je u obcí. Ministerstvo práce a sociálních věcí může stejně tak zřizovat zařízení sociální péče. V současné době je Ministerstvo práce a sociálních věcí v České republice zřizovatelem specializovaných ústavů, které mají celostátní působnost.¹⁶⁶

3.7.4.4 Sociální služby pro děti a rodiny

V České republice jsou státními orgány, které se zaměřují na zohledňování práv dítěte, orgány sociálně právní ochrany dítěte, jež řeší případy špatného chování vůči dětem a navrhují další opatření, jak dětem pomoci. Nalezneme zde široký výběr sociálních služeb, které se zaměřují na rodinu. Patří mezi ně například ústavní výchova, do které patří kojenecké ústavy, dětské domovy nebo pěstounská a adoptivní péče. Další formou pomoci rodině a dítěti jsou azylové domy pro matky s dětmi. „*V malém měřítku začínají nestátní organizace v České republice zkoušet*

¹⁶⁴ TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, s. 38.

¹⁶⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041, s. 9.

¹⁶⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální služby*. Praha 2011, s. 12.

*i programy sanace rodiny, v jejichž rámci se na rodinu napojují zaškolení dobrovolníci, pomáhají zvládat domácí provoz a výchovu dětí.*¹⁶⁷ Tato forma pomoci rodinám může být užitečná jakožto určitá prevence proti případnému řešení problému rozvodem – v takovém případě dalším prohloubením problému. V České republice existují i sociální služby se zaměřením na manželskou terapii, a to především na rodinnou terapii a mezilidské vztahy. Zásadním problémem je chybějící počet profesionálních pracovníků, kteří by se zaměřovali na pomoc rodinám, a to například v manželských poradnách.¹⁶⁸

3.7.4.5 Sanace rodiny

Sanaci rodiny v českém prostředí sociální práce definoval Oldřich Matoušek. Podle tohoto autora jsou sanace, neboli podpora rodiny, postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňující některého člena rodiny, kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým ohrožen. *„V současnosti v západních zemích převažuje názor, který se promítá i do praxe sociální práce, že sanace rodiny by měla být metodou první volby u většiny případů, kdy je sociální služba kontaktována kvůli výskytu domácího násilí.*¹⁶⁹ Sanace rodiny je tedy jedním z nástrojů podpory rodičů, kteří péči o své děti zvládají obtížně. Důsledkem těchto obtíží bývá především neprospívání dítěte v rodině. Mimo jiné je sanace rodiny také soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen.¹⁷⁰

Převážně se jedná o rodiny, které se často dlouhodobě ocitají v situaci nejrůznějších starostí, jakými jsou existenční nejistota, strach ze ztráty bydlení, nestabilní nejisté vztahy v rámci užší i širší rodiny, sociální pozice outsidera, a podobně. Sanace rodiny se týká jak formálních stránek rodiny, tak i obsahových stránek rodiny. V praxi je přitom běžné a osvědčené začínat

---

¹⁶⁷ MATOUŠEK, O. *Sociální služby*. Praha 2011, s. 94.

¹⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 94-95.

¹⁶⁹ BECHYŇOVÁ, V, KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5, s. 17.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 18.

formálními stránkami rodiny, a to především proto, že jsou pro rodinu bezpečnější a přímo ovlivňuje obsahovou stránku rodičovství.¹⁷¹

Formální stránka rodiny zahrnuje sociální a praktické zázemí rodiny, a s rodiči se pracuje například na následujících tématech:

- a) *„zajištění matričních dokladů a platných dokladů totožnosti,*
- b) *zajištění dávek sociální podpory,*
- c) *hledání a udržitelnost zaměstnání,*
- d) *postupné vyrovnávání rodinného rozpočtu,*
- e) *zajištění splátkových kalendářů s reálnou perspektivou umořování dluhů,*
- f) *úklid v domácnosti a systém jeho udržování,*
- g) *udržitelnost bydlení,*
- h) *zajištění finančních prostředků na obědy dětí, volnočasové aktivity nebo školy v přírodě,*
- i) *návštěvy za dětmi v zařízeních pro výkon ústavní výchovy,*
- j) *úprava bytových podmínek, aby děti mohly zůstat v jejich péči nebo se mohly vrátit domů, popřípadě aby alespoň mohly jezdit domů na návštěvy.*¹⁷²

Druhou stránkou je stránka obsahová, která se týká vztahu rodičů a dětí, jejich výchovných schopností, pochopení a náhledu na situaci a možnosti změn. S rodiči se pracuje na následujících tématech:

- a) *„jejich názor na aktuální situaci dítěte a rodiny,*
- b) *jejich vztah k jednotlivým dětem v rodině, jak rozumí jejich potřebám i způsobům, kterými si o ně říkají,*
- c) *jak probíhá jejich den s dítětem,*
- d) *management rodiny – kdy je v rodině čas pro práci, výchovu, hru a odpočinek,*
- e) *pochopení smyslu udržování pořádku v domácnosti jako „péče o místo“ pro dítě a další členy rodiny,*
- f) *jak vypadají chvíle, kdy se cítí dobrými rodiči, a kdy ne,*
- g) *systém pochval a trestů v rodině,*
- h) *jaké to bylo u nich doma, když byli dětmi,*

---

¹⁷¹ Srov. BECHYŇOVÁ, V, KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, Praha 2008, s. 21.

¹⁷² Tamtéž, s. 21.

- i) možnosti změn, co pro sebe a pro děti mohou udělat oni, širší rodina, okolí,
- j) možnosti k nácviku rodičovského chování v konkrétních situacích, jako jsou ranní rituály, příchody ze školy, při jídle, školní přípravě při pomáhání dětí.¹⁷³

„Cílem sanace rodiny je tedy předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku.“¹⁷⁴ Jedná se o činnost, která směřuje k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, k realizaci kontaktů dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění do ústavní výchovy nebo k umožnění jeho bezpečného návratu domu. Role týmu sanace rodiny spočívá v podpoře jednotlivých členů rodiny, kdy je třeba přivést k tomu, aby rozpoznali zdroje svých těžkostí a možností, jak je změnit či odstranit. Rodiče často nedůvěřují sociálním pracovníkům a institucím především proto, že se obávají změn a nevěří tomu, že by jich byli schopni. V praxi je tedy běžné, že rodiče mají tendence k odvrácení pozornosti pomáhajících pracovníků od pravé podstaty svých těžkostí a nemají na ně mnohdy reálný náhled.¹⁷⁵

Sanace rodiny je nástrojem pomoci rodiny, který dává rodině prostor k řešení problémů a zároveň dává všem členům rodiny možnost zlepšení své role v rodině. Některé obtíže v rodině často vedou k zanedbávání péče o dítě, které se projevují nedostatečnou péčí rodičů nebo pečující osoby a stává se často opakovatelnou.

Typy zanedbávání péče o dítě jsou obvykle rozlišovány do čtyř skupin:

1. fyzické zanedbávání péče – v tomto případě se jedná o neuspokojování tělesných potřeb dítěte,
2. výchovné zanedbávání péče – v této skupině se jedná o možnosti vzdělávání dítěte, chybějící ochrana před dětskou prací a podobně,
3. emoční zanedbávání péče – v této skupině rodiče neuspokojují citové potřeby dítěte,
4. zanedbávání zdravotní péče.

---

¹⁷³ Srov. BECHYŇOVÁ, V, KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, Praha 2008, s. 22.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 18.

¹⁷⁵ Srov. MPSV. *Sanace rodiny*. 2008. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5587>.

V rodinách, které potřebují sanaci, se ve většině případů vyskytují tyto čtyři typy společně. Jejich rozlišení může přispět ke správné volbě intervence. Howard Dubowitz a Diane E. DePanfilis rozlišují následující formy zanedbávání péče o dítě v návaznosti na jeho základní potřeby:

- a) *Zanedbávání výživy* – dítě v tomto případě v průběhu dne opakovaně hladoví nebo dostává nevhodné jídlo. Případy zanedbávání obvykle diagnostikuje dětský lékař především na základě nízké tělesné hmotnosti dítěte či jeho špatného prospívání. Lékař přitom musí zjistit, zda nedostatečná váha není důsledkem zdravotního problému. Dalšími příklady zanedbání výživy jsou zdravotní problémy dítěte způsobené nedodržováním dietních doporučení lékaře, příp. problémy s dětskou obezitou.
- b) *Zanedbávání ošacení* – jedná se o situace, kdy je zdraví dítěte ohroženo v důsledku toho, že není oblékáno adekvátně k počasí nebo nosí oblečení, které se liší od jeho opravdové velikosti.
- c) *Bezdomovectví* – každé dítě potřebuje stálý život, který je pro něj bezpečný. V případě, že dítě žije na ulici nebo společně s rodiči střídají bydliště, není tato potřeba naplněna.
- d) *Zanedbávání zdravotní péče* – dítěti v takovém případě chybí preventivní zdravotní péče a v době nemoci rodiče nejsou schopni zajistit odpovídající péči, která odpovídá stavu dítěte.
- e) *Zanedbávání vzdělání* – tento typ je pozorovatelný u dětí, které nejsou pravidelně posílány do školy, mají časté absence, popřípadě nejsou vzdělávány s ohledem na své specifické potřeby.
- f) *Neadekvátní dohled* – dítě je v těchto případech ponecháváno samo bez dozoru po dobu, která neodpovídá vývojovému stupni.
- g) *Zanedbání ochrany dítěte před nebezpečím z okolního prostředí, a to doma i mimo domov* – tento typ se projevuje především zanedbáváním prevence vzniku úrazu dítěte.
- h) *Zanedbávání emoční* (neadekvátní podpora a přijetí dítěte) – jedná se o velmi vážnou formu zanedbávání, která je těžko prokazatelná. Dítě v rodině

nedostává dostatečné přijetí a laskavou péči rodičů, v rodině emočně strádá.¹⁷⁶

Všechny typy zanedbávání péče o dítě se většinou vyskytují v rodinách, které mají problém s chudobou a nacházejí se ve špatném sociálním postavení. V případě, kdy se zlepší sociální postavení rodiny a její rodinný rozpočet, je zřejmé, že se změní i postoj k dítěti.

3.8 Sociální práce s rodinou

Sociální práce s rodinou je podstatnou součástí sociální práce. Problémy, které se v rodině naskytou, jsou ve většině případů počátkem dalších problémů, které jednotlivce v životě mohou potkat. Pokud je sociální práce s rodinou správně nastavena a poskytována tam, kde má, existuje možnost prevence dalších problémů v budoucím životě člověka. V této podkapitole nastíníme, jak sociální práce s rodinou funguje a jaké jsou její možnosti.

3.8.1 Metody v sociální práci s rodinou

Metody v sociální práci jsou její stěžejní částí, bez které by bylo praktikování sociální služby ztíženo.

Krizové služby: Tyto služby jsou poskytovány v případě ohrožení dítěte nebo dospělého jedince i v případě opětovného sjednocení rodiny poté, co se ohrožený člen rodiny vrátil zpět. Jedná se vždy o služby krátkodobé, které vyžadují rychlé a kvalitní hodnocení rodinné situace. Pracovník krizové intervence musí jednat i s dalšími institucemi, jako jsou například policie a soud. Pracovníci krizové služby musí být dobře dostupní a v případě nutnosti vykonávají opakovaně návštěvy v domácnostech. Při této formě pomoci je nutná supervize a možnost konzultace s dalšími odborníky.

Poradenské služby: Tyto služby jsou krátkodobé, jsou poskytovány ve specializovaných institucích, kde má rodina k dispozici tým profesionálů. Rodina řeší své akutní problémy rodinného soužití a výchovy dětí postupně s více profesionálními pracovníky. V některých případech řeší organizace obhajování zájmů a práv rodiny vůči jiným subjektům.

---

¹⁷⁶ BECHYŇOVÁ, V, KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Praha 2008, s. 38-39.

Vzdělávací programy: Služby jsou poskytovány dlouhodobě a jejich cíl je obecně formulován. Zaměřuje se například na podporu rodičů v jejich rodičovské roli. Některé programy probíhají jako rodičovské večerní školy, některé mohou fungovat jako víkendové programy nebo prázdninová soustředění. Tyto programy mohou být součástí programu rané péče.

Terapeutické služby: Terapeutické služby můžeme rozdělit na typ svépomocné a typ profesionálně vedené služby. Služby mohou být poskytovány jednotlivcům nebo celým rodinám. V případě, kdy je služba poskytována jednotlivci, jsou cílovými skupinami jak oběti problému, tak jejich průvodci. V případě profesionálně řízené terapie je nutné stanovení cíle terapie, který může být například harmonizovat soužití rodiny. Po skončení terapie je nutné, aby pracovník sepsal zprávu o průběhu, stejně tak i rodina by měla průběh terapie zhodnotit, čímž poskytuje zpětnou vazbu terapeutovi i dané instituci.

Preventivní programy: Jsou pravidelné a dlouhodobé, jejich skupinou se stávají právě nově vznikající rodiny, u kterých je vyšší pravděpodobnost vážných obtíží, nebo rodiny, v nichž se narodilo hendikepované dítě. V tomto případě mohou být pracovníci profesionálové nebo proškolení dobrovolníci.¹⁷⁷

3.8.2 Typy služeb poskytované rodinám

Typy služeb poskytované rodině jsou rozdělovány podle určitých kritérií, a to podle délky trvání (mohou být krizové až dlouhodobé) a podle prostředí (služba může být poskytována přímo v domově rodiny, v instituci nebo komunitním centru). Dále jsou služby rozdělovány podle užití metody práce s rodinou, kterou může být například poradenství, dále se rozděluje podle toho, co dalo podnět k práci s rodinou (například ohrožení dítěte nebo rozvodová situace). Sociální služby se začaly v posledních letech odklánět od intervenčních zásahů chránících dítě před špatným vlivem dospělého nebo jiného člena rodiny opatřením, které ohroženého dlouhodobě vzdálí. Naopak se přiklánějí k opatřením, jež v případech, kdy je to možné, posilují schopnost rodiny problém řešit,

---

¹⁷⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 195-198.

čímž chrání neporušenost rodinných vazeb. Dalším trendem je také upřednostňování služeb, které je možné poskytovat v domácím prostředí.¹⁷⁸

Při hodnocení rodiny je důležité, aby sociální pracovník posuzoval problémy v rodině na rizikové a protektivní faktory. Takovéto problémy v rodině můžeme dělit na problémy rizikové a protektivní. Situace, které ohrožují soudržnost rodiny nebo některého z jejích členů, jsou považovány za rizikové (například alkoholismus, násilí, nevěra nebo trestná činnost). Protektivní faktory pomáhají rodinám zvládat těžkosti (například snížená inteligence dítěte).¹⁷⁹

Pokud nejsou rizikové problémy v rodině dostatečně vyvažovány protektivními faktory nebo jinými vlivy z dalších zdrojů, považujeme tyto rodiny za ohrožené a rodině v takovýchto případech hrozí rozpad nebo jiné závažné újmy některých členů rodiny. Rodiny mohou mít také problémy s více kompetencemi, které v tomto případě označujeme jako mnohoproblémové rodiny.¹⁸⁰

Při řešení takovýchto problémů je nutné určit pořadí podle jejich závažnosti a především zohlednit rizikové a protektivní faktory, zvolit vhodný postup, ve kterém se na kvalifikované hodnocení rodiny a dítěte navazuje sestavením plánu práce s rodinou. Pracovník v tomto případě počítá s obrannými mechanismy některých členů rodiny. V tomto případě je lepší práce v domácím prostředí, čímž se předchází neochotě rodině docházet do instituce. Sociální pracovník zde volí roli návštěvníka a postupně pracuje na tom, aby ho rodina brala jako partnera, popřípadě spojence, který rodině pomáhá situaci řešit. Sociální pracovník řeší problémy postupně a měl by postupovat od primárních problémů (školní docházka dětí, docházení do zaměstnání atd.) až po ty složitější. K tomu, aby pracovník s rodinou dosáhl úspěchu, je nutné, aby měl terapeutický výcvik, který je specificky zaměřený na práci s rodinou, a byl zároveň podporován ze strany organizace, pro niž pracuje formou supervize.¹⁸¹

Do sféry sociální práce začíná pomalu prostupovat sanace rodiny, tzn. podporu rodiny, jež je poskytována širokým spektrem sociálních pracovníků

---

¹⁷⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 196.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 196.

¹⁸⁰ Srov. MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ J. 2005. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.

¹⁸¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008.

a dobrovolníků.¹⁸² „Jedná se o soubor sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které se poskytují rodičům dítěte a dítěti, které je ohroženo.“¹⁸³ V tomto působení na rodinu se jedná především o předcházení anebo zmírnění příčin ohrožení, které se mohou v rodině objevit.¹⁸⁴

3.9 Sociální práce s rodinou v rozvodu

3.9.1. Etický kontext sociální práce s rodinou

Sociální práce s rodinou se zabývá především obtížnými situacemi, které se v rodině mohou naskytnout, nebo se již objevily. Pro zvládnutí obtížných životních situací v rodině můžeme rozlišovat tři typy faktorů: charakteristiky rodiny, očekávání vůči rodině a podpora, která v rodině je nebo naopak není. Tyto faktory se mohou navzájem kombinovat a vznikají takzvané mix-faktory, které se považují za čtvrtý typ faktoru. Ty jsou určující pro zvládnutí obtížné životní situace. „V kontextu sociální práce má pojem životní situace dvojitý význam, kupříkladu Bartlettová tento pojem označuje životní úkoly.“¹⁸⁵

Výše uvedená autorka se zabývá faktory životních situací jedinců a vymezuje je dále na čtyři typy faktorů, jež mohou ovlivňovat schopnost klienta takové situace řešit:

1. vlastnosti klienta,
2. očekávání, které od klienta očekává jeho sociální prostředí,
3. podpora, kterou klient dostává, nebo nedostává od svého sociálního prostředí,
4. interakce mezi očekáváním sociálního prostředí klienta a jeho schopnost tato očekávání s podporou nebo bez podpory zvládat.¹⁸⁶

Schopnost rodiny zvládat obtížné životní situace mohou také ovlivňovat jednotlivé vlastnosti jednotlivých osob (například jejich zdravotní stav, příjmy atd.). Zároveň tuto schopnost mohou ovlivňovat také charakteristiky rodiny jakožto malé skupiny (například komunikace v rodině). Je tedy nutné, aby sociální pracovník při práci s rodinou bral v potaz fakt, že na rodinu mohou působit jednotlivé faktory

---

¹⁸² Srov. GULOVÁ, L. 2011. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vyd. 1. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1, s. 60.

¹⁸³ Srov. tamtéž, s. 60.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 60.

¹⁸⁵ ŠRAJER, J, MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice: nakl. Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0, s. 9.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 10.

a práci s jednotlivými členy přistupoval s ohledem na jejich možnosti pro zvládání takovýchto situací.

Úkolem sociálního pracovníka je podporovat rodinu při zvládání očekávání, která na ně klade sociální prostředí, takovým způsobem, jak je toho rodina schopna.

Vzhledem k tomu, že rozvod je pro rodinu velice obtížnou situací, ve které se nikdo ze členů dobře neorientuje, je přítomnost sociálního pracovníka v těchto případech mnohdy nutná, a to nejen proto, aby hájil zájem dítěte, ale i dalších členů rodiny. Pokud sociální pracovník dokáže přihlídnout ke všem faktorům, které rodinu v obtížných případech limitují, může být práce s rodinou efektivnější.¹⁸⁷

3.9.2. *Orgán sociálně-právní ochrany dětí*

Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, zanedbáním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinně-právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu.

Deklarace práv dítěte (přijata VS OSN¹⁸⁸ 20. 11. 1959) a úmluva o právech dítěte (přijata v roce 1989), deklarují rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů, a zejména děti, která musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu. Dítě tak ve smyslu těchto mezinárodních dokumentů potřebuje vzhledem k tělesné

---

¹⁸⁷ Srov. ŠRAJER, J, MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice 2008, s. 11-12.

¹⁸⁸ Valné shromáždění Organizace spojených národů je nejvyšším orgánem OSN.

a duševní nezralosti zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm.¹⁸⁹

Zjednodušeně řešeno zajišťuje odbor sociálně-právní ochrany dětí právní a sociální ochranu v případě, kdy rodina z jakéhokoli důvodu není schopna o dítě důstojně a plnohodnotně pečovat. Mimo jiné se odbor sociálně-právní ochrany dětí zaměřuje na zastupování zájmů a práv dítěte u rozvodového řízení. V praxi tato skutečnost funguje v podobě šetření sociálního pracovníka v domácnosti dítěte, zjištění podmínek pro život dítěte. Sociální pracovník je přítomen u rozvodového řízení a předkládá soudu svůj návrh na svěřeni dítěte do péče. Mohli bychom říci, že sociální pracovník je jakýmsi právníkem dítěte, který zodpovídá za jeho zájmy. Sociální pracovník je při rozvodovém řízení velice důležitý.

3.9.2.1 Sociální šetření

Na základě ustanovení §52 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí má pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí právo navštěvovat obydlí dítěte a rodiny, ve které žijí, popřípadě v místě, kde se dítě zdržuje (mateřská škola, základní škola apod.), aby mohl vyzorovat, jak rodiče nebo jiné osoby o dítě pečují a v jakých bytových a sociálních podmínkách dítě žije a jak se chová. S tímto ustanovením je spojena povinnost rodičů dítěte nebo pečující osoby povolit sociálnímu pracovníkovi orgánu sociálně-právní ochrany dětí návštěvu dítěte v místě bydliště povolit, a to v případě, že je tento krok nezbytný pro ochranu života a zdraví dítěte. V případě, kdy rodič nebo pečující osoba tuto povinnost poruší, může jim být udělena pořádková pokuta, a to i opakovaně.¹⁹⁰

Odbor sociálně-právní ochrany dětí, konkrétně jeho pracovníci, hrají v rozvodovém řízení důležitou roli, protože zde chrání práva dítěte a zastupují jejich zájmy. Je zřejmé, že dětské klienti přítomnost sociálního pracovníka v průběhu rozvodu nevnímají jakožto svého „ochránce práv“, nýbrž jako návštěvu, která se zajímá - v lepším případě - o jeho spokojenost. V druhém případě jeho přítomnost vnímají jako někoho, kdo je chce vzít jeho rodičům. Je důležité, aby sociální pracovník vnímal situaci v rodině střízlivě a vyvaroval se morálních

¹⁸⁹ MPSV. *Rodina a ochrana práv dětí*. [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4>.

¹⁹⁰ Srov. HOVORKA, D. 2007. Sociální šetření v bydlišti rodiny – kdy hrozí pokuty? *Právo a rodina*, 2007, roč. 9., c. 5. ISSN 1212-866X.

soudů vůči oběma rodičům. Je nutné si uvědomit, že při šetření jde hlavně o kontrolu.¹⁹¹

3.9.2.2 Práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Z předchozího textu je zřejmé, že odbor sociálně-právní ochrany dětí chrání práva dětí v situacích, kdy není zřejmé, že jejich zákonný zástupce je k těmto rozhodnutím oprávněn, nebo když jejich rodina prochází rozvodovým řízením.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí se o rozvodové situaci dozvídají v případech, kdy spolu rodiče již nekomunikují nebo je komunikace mezi nimi minimální. Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí s rodinou navazuje intenzivní spolupráci, snaží se problémovou situaci zmapovat, pojmenovat a společně nalézt její řešení. Hlavním cílem je obnovení rodičovské komunikace, která je podstatná pro plnění rodičovské role.¹⁹² Na základě zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí je povinností tohoto orgánu poskytnout bezplatné poradenství, jehož cílem je podpora rodiny při řešení obtížné situace za pomoci vlastních sil. Mělo by se jednat o poskytování informací o jejich právech, povinnostech, oprávněných zájmech dítěte a dalších členů rodiny. Účelem je nabídnout jim možnosti řešení dané životní situace.¹⁹³

Sociální pracovník má pro zjištění problému v rodině a řešení zjištěných příčin možnost řešit tuto situaci přímo v rodině. Při rozhovoru s dítětem je sociální pracovník povinen brát v potaz jeho věk a vyspělost. Zároveň by měl pracovník rodičům připomenout, že v případě rozvodu přestávají být partnery, ale nikoli rodiči, a jejich rodičovská odpovědnost stále trvá i po rozvodovém řízení-a rovněž jim zůstává rovné postavení ve vztahu k dítěti. Na základě úmluvy o právech dítěte čl. 9, je stanoveno právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů nadále udržovat pravidelné styky s oběma rodiči, výjimku tvoří pouze případ, kdy by byl kontakt s jedním nebo oběma rodiči v rozporu se zájmy dítěte.¹⁹⁴

---

¹⁹¹ Srov. PTÁČEK, R. PEMOVÁ, T. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4317-2, s. 94.

¹⁹² Srov. MPSV – oddělení 911. *Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. 2014. [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/19923>.

¹⁹³ Srov. Motejl, O. Sociálně-právní ochrana dětí. Motejl a kol. In *Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s. 14-20.

¹⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 14-20.

Je tedy zřejmé, že působení odboru sociálně-právní ochrany dětí je v rozvodovém řízení přínosem jak pro dítě, které je rozvodem rodičů zasaženo, tak pro rodiče, kteří si mnohdy nevědí v některých situacích rady. Je nutné neopomenout fakt, kdy jeden z rodičů s tímto odborem nespolupracuje, ovšem i přesto je možné působení na rodinu realizovat.

3.9.2.3 Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Je zřejmé, že sféra sociální práce pokrývá celou společnost a její zásahy jsou viditelné na všech místech. Je nutné si uvědomit, že ne každý pracovník může dělat v jakémkoli odvětví, s čím jsou spojeny jeho osobnostní rysy.

Základním předpokladem pro práci sociálního pracovníka je způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní a odborná způsobilost.¹⁹⁵ Pro práci sociálního pracovníka na orgánu sociálně-právní ochrany dětí musí sociální pracovník využívat celkové sociálně intervenční programy, jež se kombinují s různými terapeutickými postupy a přístupy.¹⁹⁶

Sociální pracovník má povinnost:

- a) působit na rodiče, aby plnili povinnosti, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti
- b) projednávat s rodiči odstraňování nedostatků ve výchově,
- c) vykonávat opatření, která omezují nepříznivé vlivy na dítě,
- d) poskytovat pěstounům a žadatelům o pěstounství poradenskou činnost.

Sociální pracovník činí, mimo jiné, opatření na ochranu dítěte a podává návrh soudu:

- a) v případě osvojení dítěte, pokud biologičtí rodiče neprojevují zájem o dítě, kdy je nutné zbavit, omezit nebo pozastavit rodičům jejich rodičovskou zodpovědnost,
- b) v případě nařízení, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,
- c) v případech svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

---

¹⁹⁵ Srov. CHREMKOVA, M., SOBOTKOVÁ, H., VAJ'DÁKOVÁ, Z. In: JANOUŠ-KOVÁ, K. (ed.). Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách: sborník studijních textů pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory pověřené koordinační činností. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, 2007, ISBN 9788073682293, s. 31.

¹⁹⁶ Srov. PTÁČEK, R. PEMOVÁ, T. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi, s. 33.

Sociální pracovník v některých situacích také vykonává funkci opatrovníka a poručníka.¹⁹⁷

3.9.3. Raná péče

„Raná péče je terénní služba, popřípadě doplněna ambulantní formou služby, poskytována dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby.“¹⁹⁸

„Mezinárodně je termín raná péče používán pro opatření a programy především terapeutické, vzdělávací a socializační, které jsou směřované k dětem s postižením či ohrožením vývoje v období prvních let života do nástupu do předškolního či školního zařízení.“¹⁹⁹ Tato kapitola, věnovaná tématu rané péče, je do práce zahrnuta především proto, že jakákoli odlišnost dítěte vůči okolí může být pro rodinu jednak finanční zátěží, a může také narušovat rodinné a partnerské vztahy. Působení rané péče rodině napomáhá při zvládnutí postižení u dítěte a zároveň dává rodině pocit, že na nic nejsou sami - tím zároveň předchází narušování a utužování partnerských a rodinných vztahů. Raná péče rodičům nabízí informace, odbornou pomoc, poradenství při zvládnutí péče o dítě s postižením. Zároveň poskytuje rodičům psychickou podporu a kontakt s rodiči v podobné situaci.²⁰⁰

Vzhledem k tomu, že klientem rané péče je vždy celá rodina, je podpora rodiny jedním z pilířů rané péče.

3.10 Shrnutí

Sociální práce je společenskovední disciplína, která se mimo jiné zaměřuje na odhalování, zmírňování a řešení sociálních problémů. I přesto, že to není zcela zřejmé, patří sociální práce odpradávná do společenského dění, a to především proto, že se dotýká každé etapy našeho života. Sociální politika je jedním z nástrojů sociálních služeb, které podporují jednotlivá odvětví společnosti. Rodinná politika

---

¹⁹⁷ Srov. PTÁČEK, R. PEMOVÁ, T. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi, s. 30-33.

¹⁹⁸ DOSKOČILOVÁ, K. *Naše cesta: metody práce s rodinou v rané péči*. České Budějovice: Středisko rané péče SPRP, 2012. ISBN 978-80-875-10-20-9, s. 7-8.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 7.

²⁰⁰ Srov. DOSKOČILOVÁ, K. *Naše cesta: metody práce s rodinou v rané péči*. České Budějovice 2012, s. 7-9.

se zaměřuje na podporu rodiny, kterou může podporovat přímou či nepřímou formou podpory. Podstatnou roli v sociální práci s rodinou hrají sociální služby pro rodiny s dětmi, které se zaměřují na problémy rodiny, ovlivňují její fungování a podporují kvalitu manželského vztahu. Jedním z nástrojů na podporu rodiny je sanace rodin, kdy pracovníci pomáhají rodině zvládat a předcházet obtížím, které se v rodinném životě vyskytují, a pomáhají snižovat riziko rozvodovosti. V sociální práci hraje důležitou roli sociální pracovník, který se může vyskytovat v situacích, kdy není ani jedna z variant dobrá a musí proto volit rozhodnutí, které přinese v dané situaci menší obtíže.

Rodina je základní společenskou institucí a existuje předpoklad, že mohou nastat značné problémy. Pro ochranu dětí v rodinách je zde odbor sociálně-právní ochrany dětí, který hájí jejich práva a dohlíží na to, aby rodina plnila své funkce, popřípadě rodině pomáhá tyto funkce obnovovat. Je tedy zřejmé, že sociální práce je nedílnou součástí pro fungování společnosti a především rodiny.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo reflektovat hodnotu manželství a v současnosti rozšířený fenomén rozvodovosti, jeho možné příčiny a s ním spojené důsledky. Práce rovněž ukazuje význam sociální práce, která problémy v manželských a rodinných vztazích pomáhá řešit.

Pojetí manželství se během staletí mění, spolu s proměnami společnosti a rozvojem lidského myšlení.

Křesťanství po dlouhou dobu nahlíželo na manželství primárně jako na společenství za účelem plození a výchovy potomstva. Teprve II. vatikánský koncil zdůrazňuje vedle služby životu také význam partnerského vztahu v manželství. Křesťanské pojetí manželství nadále přetrvává i v současné české společnosti, i když v praxi je manželství, především mírou rozvodovosti značně relativizováno. Vedle toho se rozmáhají tzv. alternativní formy soužití. Je tím relativizována právě trvanlivost a nerozlučitelnost manželství. Zmíněné formy volného soužití dávají partnerům pocit „stále otevřených dveří“. Významným faktorem, který může posílit význam instituce manželství a jeho nerozlučitelnost je příprava mladých lidí na manželství. V případě, že mladý člověk ví, co manželství obnáší a zároveň přináší, existuje vyšší pravděpodobnost, že se pár vyhne případnému rozvodu.

Rozvod manželství je nepříjemnou a emočně náročnou situací, kterou si procházejí oba partneři a jejich děti. Nejčastější příčinou rozvodu je neplnění manželské role, která se od obou manželů v manželství očekává. Mnohdy se jedná o to, že jeden z manželů je později zaskočen přílišnými požadavky, které manželský a rodinný život obnáší. Rozvod s sebou přináší nejen odloučení od partnera, ale také majetkové vypořádání, a v případě přítomnosti dětí úpravu poměru rodičů s nezletilými dětmi a následné výživné vůči nim.

Sociální práce sehrává významnou roli pro stabilizaci rodinných poměrů a plnění manželských, resp. rodičovských povinností. Formou sociálně-právní ochrany chrání zájmy dětí a zároveň rodinu podporuje. Sociální práce může rodině pomáhat přímou cestou, a to formou různých finančních příspěvků, nebo nepřímou formou – tedy poradenstvím nebo preventivními programy. Důležitou roli v rozvodovém řízení hraje sociální pracovník, který hájí zájmy dítěte a volí pro další

fungování dítěte tu nejlepší cestu i přesto, že toto rozhodnutí nemusí pro partnery být přijatelné. Sociální práce s rodinou je pro fungování některých rodin důležitou pomocí především proto, že její působení mnohdy pomáhá řešit problémy v rodinách, zlepšovat tím vztah mezi manželi a jednotlivými členy a předcházet rozvodu.

Seznam použitých zdrojů:

- 1) *Anulace manželství*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.prokrestany.cz/katol/anul.htm>.
- 2) Arcibiskupství pražské. *Svatba v kostele. 2015*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.apha.cz/svatba#Rozluka>.
- 3) AUGUSTIN. *O lži a jiné úvahy*. Třebíč: Akcent, 2000. ISBN 80-7268-090-0. s.
- 4) BAKALÁŘ, E. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 256s. ISBN 80-7106-157-3.
- 5) BECHYŇOVÁ, V, KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- 6) BIBLE: *překlad 21. století*. Praha: Biblion, 2009. ISBN 97880-87282-01-4.
- 7) Český statistický úřad. [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/domov>.
- 8) Diecézí církevní soud v Brně. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://brno.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/>.
- 9) DOSKOČILOVÁ, K. *Naše cesta: metody práce s rodinou v rané péči*. České Budějovice: Středisko rané péče SPRP, 2012. ISBN 978-80-875-10-20-9.
- 10) DUKOVÁ, I, DUKA M, a KOHOUTOVÁ I. 2013. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada. 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.
- 11) DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 279s. ISBN 80-7169-254-9.
- 12) Finanční správa. *Daňové zvýhodnění v roce. 2015*. [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/novinky/2015/danove-zvyhodneni-v-roce-2015-5600>.
- 13) FRANCOVÁ, M, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: ASPI, 2008. Právní rukověť (ASPI). ISBN 978-80-7357-350-8.
- 14) FRANTIŠEK. *Amoris lætitia: Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině*. Přeložil Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-225-5.

- 15) FRANTIŠEK. *Amoris lætitia: Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině*. Překl. Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-225-5
- 16) GAUDIUM ET SPES, čl. 47, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.
- 17) GULOVÁ, L. 2011. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vyd. 1. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1.
- 18) HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J, KREIDL, M, HUBATKOVÁ, B. *Proměny partnerství: životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-142-8
- 19) HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5.
- 20) HOVORKA, D. 2007. Sociální šetření v bydlišti rodiny – kdy hrozí pokuty? *Právo a rodina*, 2007, roc. 9., c. 5. ISSN 1212-866X.
- 21) HRDINA, I. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-26-2.
- 22) HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Computer Press, 2003. Právní rady. ISBN 80-7226-981-X
- 23) CHREMKOVA, M., SOBOTKOVÁ, H., VAJ'DÁKOVÁ, Z. In: JANOUŠKOVÁ, K. (ed.). *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách: sborník studijních textů pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory pověřené koordinační činností*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, 2007, ISBN 9788073682293.
- 24) KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-921-5
- 25) KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. 8. vyd., v SPN vyd. 3., rozšířené a doplněné. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2010. ISBN 9788072354467.
- 26) KREBS, V, DURDISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 978-80-7478-921-2.
- 27) LIPSKY, M. *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. 30th anniversary expanded ed. New York: Russell Sage Foundation, 2010. ISBN 9780871545442.

- 28) LÜSSI, P. Systematische Sozialarbeit. Praktisches Lehrbuch der Sozialberatung. In SAUMEROVÁ, E. Vztah sociálního pracovníka a klienta v systematické sociální práci. In MLČÁK, Z., K. PAULÍK a H. ZÁŠKODNÁ (ed.). Osobnost v kontextu prosociálního chování a zátěžové odolnosti. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-532-4ny dětí, 2006. ISBN 80-86991-74-1.
- 29) MATĚJČEK, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98s. ISBN 80-85282-83-6.
- 30) MATOUŠEK, O, KODYMOVÁ, P, KOLÁČKOVÁ J. 2005. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
- 31) MATOUŠEK, O, KODYMOVÁ, P, KOLÁČKOVÁ, J. ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0
- 32) MATOUŠEK, O, KODYMOVÁ, P, KOLÁČKOVÁ, J. ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- 33) MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- 34) MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124s. ISBN 80-901424-7-8.
- 35) MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2008. Vyd. 2. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-502-8.
- 36) MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.
- 37) MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3.
- 38) MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 97880-7367331-4.
- 39) MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1.
- 40) MOTEJL, O. a kol. Sociálně-právní ochrana dětí. Motejl a kol. In *Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.
- 41) MPSV – oddělení 911. *Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. 2014.[online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/19923>

- 42) MPSV. *Rodina a ochrana práv dětí*. [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4>.
- 43) MPSV. *Sanace rodiny*. 2008. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/cs/5587_
- 44) MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: metodické "doporučení" Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*. 2008. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. ISBN 9788086878829.
- 45) MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.
- 46) NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, c2001. ISBN 80-903070-0-0.
- 47) NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve: s ohledem na platné české právo*. Praha: Krystal OP, 2006. ISBN 80-7195-065-3.
- 48) NOVÁK, T, PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1449-3.
- 49) PIUS XI. Encyklika J. Sv. papeže Pia XI. Casti Connubii O manželství a rodině. V Praze: [s.n., 1933].
- 50) Poříz, J., *Manželství a sexualita u sv. Augustina* in TT, Praha 2/2008.
- 51) Psychocentrum – manželská a rodinná poradna Kraje Vysočina. *Rozvodové a porozvodové poradenství a terapie*. 2017.[online].[cit.2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/index.php?nid=11300&lid=cs&oid=2763619>
- 52) PTÁČEK, R. PEMOVÁ, T. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4317-2.
- 53) ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-00-1.
- 54) Srov.https://www.czso.cz/csu/czso/13-3102-08-za_rok_2008r__postaveni_rodiny_v_soucasne_ceske_spolecnosti_se_zamereni_m_na_oblast_jiznich_cek.
- 55) ŠRAJER, J, KOLÁŘOVÁ, L. *Gaudium et spes padesát let poté*. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. ISBN 9788073253912.
- 56) ŠRAJER, J, MUSIL, L. ed. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice: Libor Musil v nakl. Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.
- 57) ŠRAJER, J.: *Nové pojetí manželství* in: TT, Praha 1/2003, s. 17-19.

- 58) TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
- 59) VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 283 s. ISBN 80-86432-93-9.
- 60) ZEMAN, J, ŠRAJER, J, KOTVRDA, J. *Doprovázení mladých manželů ke zralému vztahu: úvod do metodiky: teologicko-spirituální a psychologicko-pastorální studie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015. ISBN 978-80-7195-578-8

Abstrakt

KUDRLIČKOVÁ, A. *Hodnota manželství aneb problematika rozvodu (Základní reflexe zvláště s ohledem na sociální práci)*. České Budějovice 2017. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí J. Šrajer.

Klíčová slova: manželství, hodnota, rozvod, sociální práce, rodina.

Cílem diplomové práce byla reflexe hodnoty manželství a s ní spojený fenomén rozvodovosti. Práce se zaměřuje na srovnání křesťanského pojetí manželství, které bylo určující především v historii, s pojetím, které je prosazováno v současnosti. U fenoménu rozvodovosti poukazuje na jeho možné příčiny a důsledky. Reflektuje rovněž význam sociální práce ve vztahu k rodině, která svým působením může pomoci předcházet nebo řešit problémy v rodinách a předcházet rozvodovosti. Chápání a prožívání manželství se v průběhu let značně změnilo a díky tomu se změnilo i postavení k problematice rozvodovosti.

Abstract

KUDRLIČKOVÁ, A. *The problem of marriage or divorce (Basic reflection especially with regard to social work)*. České Budějovice 2017. Diploma. University of South Bohemia in the České Budějovice. Faculty of Theology. Department ethics, psychology and charity work. Director J. Šrajer.

Keywords: marriage, value, divorce, social work, family.

The aim of this thesis was the reflection of the values of marriage and the associated phenomenon of divorcing. The work focuses on the comparison of the Christian concept of marriage that was decisive, especially in history and concept that is currently enforced. At the phenomenon of divorce refers to the possible causes and consequences. Also reflects the importance of social work in relation to family, whose can help prevent or solve problems in the family and preventing divorce. Understanding and experiencing the marriage has changed over the years and therefore changed position on the issue of divorce.